Provođenje eksterne revizije u RH

Malinić, Nikolina

Master's thesis / Specijalistički diplomski stručni

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **RRiF College of Financial Management / RRiF Visoka škola za financijski menadžment**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:198:302424

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Repository / Repozitorij:

Repository of Final Examination Papers University of Applied Sciences RRiF - Final Examination Papers and Diploma Papers

RRiF VISOKA ŠKOLA ZA FINANCIJSKI MENADŽMENT U ZAGREBU

Nikolina Malinić

SPECIJALISTIČKI DIPLOMSKI STRUČNI RAD

PROVOĐENJE EKSTERNE REVIZIJE U REPUBLICI HRVATSKOJ

Zagreb, 2018.

RRiF VISOKA ŠKOLA ZA FINANCIJSKI MENADŽMENT U ZAGREBU

SPECIJALISTIČKI DIPLOMSKI STRUČNI STUDIJ KORPORATIVNE FINANCIJE

SPECIJALISTIČKI DIPLOMSKI STRUČNI RAD

PROVOĐENJE EKSTERNE REVIZIJE U REPUBLICI HRVATSKOJ

Ime i prezime studenta: Nikolina Malinić

Matični broj studenta : 054/15-I-SDS

Mentor: dr. sc. Tamara Cirkveni Filipović, profesor visoke škole

Zagreb, 2018.

PROVOĐENJE EKSTERNE REVIZIJE U REPUBLICI HRVATSKOJ

SAŽETAK

Potreba za revizijom financijskih izvještaja nastala je s pojavom društva kapitala kada su pojedini vlasnici kapitala zahtijevali da rezultate poslovanja prije usvajanja i prije podjele dobiti provjere nezavisni stručnjaci. Informacija je moć i ima značajan utjecaj na društvo, ponašanje i percepciju ljudi te njihov proces donošenja odluka na različitim razinama. Ključ poslovnog uspjeha je učinkovito korištenje informacija.

Provedbom eksterne revizije nastoji se zaštiti interes vlasnika kapitala, poreznih vlasti, vjerovnika i potencijalnih investitora. Cilj istraživanja ovog rada je istražiti i utvrditi značenje eksterne revizije financijskih izvještaja trgovačkih društava u Republici Hrvatskoj. Osnovni cilj istraživanja je utvrditi postupak provedbe revizije financijskih izvještaja prema Međunarodnim revizijskim standardima. Provedba eksterne revizije se u radu obrazlaže na primjeru poslovanja društva Janaf d.d. za koje se daje prikaz revizorskog mišljenja o poslovanju toga društva kako bi se obrazložili postupci revizije i naglasila važnost revizije financijskih izvještaja u poslovanju trgovačkog društva.

KLJUČNE RIJEČI: eksterna revizija, financijski izvještaji, ovlašteni revizor, Međunarodni revizijski standardi, revizorsko mišljenje

IMPLEMENTATION OF EXTERNAL AUDIT IN THE REPUBLIC OF CROATIA

SUMMARY

The need for auditing of the financial statements was created by the appearance of a capital company when some equity holders demanded that business results prior to the acquisition and division of profits should be verified by independent experts. Information is power and has a significant impact on society, people's behavior and perception as well as their decision-making process at different levels. The key to business success is the effective use of information.

By implementation of the external audit an effort is being made to protect the interest of the equity holder, tax authorities, creditors and potential investors. Research goal of this paper is to examine and determine the meaning of the external audit of the financial statements in the Republic of Croatia. The main goal of the research is to determine the process of auditing of the financial statements in accordance with the International Standards on Auditing. The implementation of the external audit is explained in the paper on the example of the business of the company Janaf d.d. for which an audit opinion on that company’s business is being provided to explain the audit procedures and to emphasize the importance of auditing of the financial statements in the business conducted by the company.

KEY WORDS: external audit, financial statements, certified auditor, International Standards on Auditing, audit opinion.

SADRŽAJ

1. UVOD 1

2. POVIJESNI RAZVOJ REVIZIJE 2

2.1. Povijesni razvoj revizije u svijetu 2

2.2. Povijesni razvoj revizije u Republici Hrvatskoj 5

3. POJAM I ZNAČENJE REVIZIJE U REPUBLICI HRVATSKOJ 8

3.1. Pojam revizije 8

3.2. Vrste revizije 10

3.3. Revizijski standardi 15
3.3.1. Opći standardi 18
3.3.2. Standardi obavljanja revizije 19
3.3.3. Standardi izvješćivanja 20

3.4. Načela revizije – osnovna obilježja 21

3.5. Eksterna revizija kao profesija 23
3.5.1. Edukacija revizora 27
3.5.2. Revizijske tvrtke 29

4. POSTUPAK REVIZIJE FINANCIJSKIH IZVJEŠTAJA PREMA MEĐUNARODNIM REVIZIJSKIM STANDARDIMA 32

4.1. Predrevizijske radnje 35

4.2. Planiranje revizije 37

4.3. Razmatranje sustava internih kontrola i provođenje testova kontrole 39

4.4. Provođenje dokaznih testova 42

4.5. Dovršavanje revizije 45

4.6. Oblikovanje i izdavanje revizorovog mišljenja 48

5. REVIZORSKO IZVJEŠĆE DRUŠTVA JANAF D.D. 53

5.1. Opći podaci o društvu 53

5.2. Revizorsko izvješće za 2016. godinu 54

6. ZAKLJUČAK.....60

7. LITERATURA.....61

8. POPIS SLIKA..... 63

9. POPIS GRAFIKONA..... 64

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorici dr.sc. Tamara Cirkveni Filipović, profesor visoke škole, na pruženoj pomoći i savjetima prilikom izrade specijalističkog diplomskog stručnog rada. Također, velike zahvale mojim dragim roditeljima, sestrama, obitelji i zaručniku na pruženoj podršci i neizmjernoj ljubavi.

Tebi bako, moj anđele čuvaru, koja me gledaš s nekog ljepšeg mjesta, posvećujem ovaj rad. Znam da si sada ponosna na mene.

1. UVOD

U uvjetima globalizacije, opasnosti od konkurencije te sve bržih promjena na tržištima kapitala, kako sadašnjim tako i budućim vlasnicima potrebno je neovisno mišljenje o financijskim izvještajima trgovačkih društava. S ciljem izbjegavanja pogrešnih poslovnih odluka, upravljanje poduzećem mora biti utemeljeno na realnim i objektivnim, odnosno istinitim i fer informacijama. Isticanjem realnosti i objektivnosti u razmatranje se uvodi problematika revizije. Riječ revizija potječe od latinske riječi *revidere* što u doslovnom prijevodu znači ponovno vidjeti. U skladu s tim revizija se uobičajeno opisuje kao naknadni pregled i preispitivanje poslovnih procesa i stanja. Kada se govori o ulozi revizije u kontekstu vjerodostojnosti, tj. pouzdanosti informacija, prije svega, misli se na financijske ili računovodstvene informacije. Međunarodna federacija računovođa (engl. *International Federation of Accountants – IFAC*) reviziju opisuje na sljedeći način: ″Svrha revizije je povisiti stupanj povjerenja namjeravanih korisnika u financijske izvještaje. To se postiže izražavanjem revizorova mišljenja o tome jesu li financijski izvještaji sastavljeni, u svim značajnim odrednicama, u skladu s primjenjivim okvirom financijskog izvještavanja,″[1] dok Američka asocijacija računovođa (engl. American Accounting Association – AAA) reviziju definira kao ″proces objektiviziranog pribavljanja i stvaranja dokaza o ekonomskim događajima i rezultatima s ciljem da se ustanovi usklađenost između postojećih izvještaja o poslovanju i unaprijed postavljenih kriterija te da se to dostavi zainteresiranim korisnicima.″[2] U radu je stavljen naglasak na eksternu reviziju i zakonski okvir eksterne revizije u Republici Hrvatskoj. Eksterna revizija odnosi se na aktivnosti ovlaštenih revizora koje su usmjerene na izražavanje mišljenja o tome jesu li financijski izvještaji u svim značajnim odrednicama pripremljeni i prikazani u skladu s primjenjivim okvirom financijskog izvještavanja. Kao primjer revizorskog izvješća, prikazano je revizorsko izvješće društva Janaf d.d. Izvješće se odnosi na poslovnu godinu 2016., a reviziju je obavila revizijska kuća Deloitte.

[1] Međunarodni revizijski standardi, prijevod s engleskog jezika (2010). Zagreb: Hrvatska revizorska komora, str. 74.
[2] Robertson, J.C., Davis, F.G. (1988). Auditing, Irwin, Homewood, Illinois, str. 5.

2. POVIJESNI RAZVOJ REVIZIJE

Najraniji počeci bilježenja i kontroliranja podataka koji uključuju i svojevrsni oblik revizije, vezuju se već za najstarije civilizacije Dalekog Istoka koje su se počele organizirati u društva koja su imala svoje vlastodršce i poslovne ljude. Primici i izdaci kao i prikupljanje poreza moralo se evidentirati i kontrolirati uključujući reviziju kako bi se pronašle pogreške i umanjile prijevare. Tu se zapravo radilo o internim kontrolama i internom obliku revizije. Kao što je već navedeno, riječ revizija vuče korijene od glagola *revidere*, što u prijevodu s latinskog jezika znači ponovno vidjeti. U zemljama engleskog govornog područja rabi se termin "auditor" (revizor) odnosno "auditing" (revizija). Ove riječi vuku korijene od glagola *audire*, što na latinskom jeziku znači čuti ili slušati. Upravo taj termin je karakterističan za početak razvoja revizijske profesije kada je revizor obavljao reviziju slušajući usmeno izvješće obveznika revizije. Iako su počeci stari, razvoj revizorske funkcije bio je najbrži tijekom dvadesetog stoljeća.

2.1. Povijesni razvoj revizije u svijetu

Povijesno gledano, začeci revizije nalaze se u Babilonu gdje je još 4000. godina prije Krista bila obavljena prva revizija, gdje su visoki dužnosnici važne transakcije potvrđivali svojim potpisom na kamenim pločama. "Kao kolijevke revizije ističu se još stari Egipat, Grčka i Rim."[3] To se, prije svega, odnosi na internu reviziju. Razvoj eksterne revizije, započinje početkom 15. stoljeća u Italiji i povezuje se s imenima Benedikta Kotruljevića i Luce Pacioli. U ranim začecima razvoja revizije u Velikoj Britaniji prije 17. stoljeća bile su usmjerene poglavito na osiguranje računovodstvenog prikazivanja gotovine povjerene javnim ili privatnim službama. Ta revizija nije omogućavala testiranje kvalitete računa, osim ako su pogreške mogle ukazivati na prijevaru. Ekonomske promjene između 1600.-1800. godine koje su se odrazile na jačanje gradova, tvornica i na početke raširenije trgovine, utjecale su na novi računovodstveni pristup. Usmjerenje na imovinsko vlasništvo, profit i gubitak u poslovnom smislu, utjecalo je na reviziju koja se od faze "slušanja" razvila u ispitivanje pisanih podataka i testiranje uz prateće dokaze. Smatra se da je prva profesionalna

[3] Mališ, S., Tušek, B., Žager, L. (2012). Revizija – načela, standardi i postupci. Zagreb: Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, str. 58.

organizacija revizora udruženje knjigovođa osnovano 1581. godine u Veneciji. Ubrzani razvoj revizije započinje u Engleskoj, i to 1853. godine kada je osnovano profesionalno udruženje revizora (knjigovođa) koje dobiva kraljevo ovlaštenje ("Royal Charter") za bavljenje poslovima revizije. Godine 1982. u Engleskoj se uvodi zvanje "ovlašteni računovođa" ("*Chartered Accountant''*) koje je zadržano do danas. Obvezatna revizija za poduzeća uvedena je Zakonom o poduzećima ("*Joint Stock Companies Act''*) iz 1844. godine, prema kojem se tražilo da bude određen revizor čija je zadaća izvještavati kreditore o solventnosti poduzeća. To razdoblje kratko je trajalo tako da je 1856. godine ukinuta obveza revizije, koja je ponovno uvedena 1900. godine. U tom razdoblju revizija je bila dobrovoljna i izvještavalo se o "istinitosti i točnosti" bilance. "Međutim, uloga revizora koja je donesena Zakonom o poduzećima iz 1947. godine ostala je aktualna i do danas, a to su sljedeće značajke:

- revizor je nezavisna osoba koja štiti interes vlasnika kapitala;
- revizor nije pod kontrolom menadžmenta, jer su zakonski predviđene odredbe koje osiguravaju da ne bude povezanosti s menadžmentom, u slučaju da bi na bilo koji način njegova nezavisnost bila ugrožena;
- revizor nije odgovoran za pripremu računskih podataka. Njegova funkcija je potvrditi jesu li informacije koje su im prezentirane od strane menadžmenta, istinito i valjano sastavljene, tj. prikazuju li realno poslovne događaje."[4]

Razvoj profesionalne revizije u SAD-u bio je u početku pod snažnim utjecajem Engleske, stoga je 1887. u Americi osnovano "Američko udruženje revizora" (*''The American Association of Public Accountants''*). Obveza revidiranja bilance na kraju godine nije postojala odmah na početku, međutim bilo je poduzeća koja su to činila iz vlastitog interesa iz razloga što su tako bili sigurniji u vlastiti ekonomski i financijski položaj. Zakonom o vrijednosnicama ("*Securities Act''*) iz 1934. godine uvedena je obveza revizije, no, Zakon se odnosio samo na ona dioničarska društva čije su dionice kotirale na burzi. "Komisija za burze vrijednosnica (*SEC – Securities Exchange Commision*) bila je ovlaštena za provođenje Zakona o vrijednosnicama i ostalih zakonskih propisa vezanih za financijsko-računovodstvenu praksu."[5] Glavna funkcija SEC-a je zaštita investitora i javnosti u smislu

[4] Popović, Ž., Vitezić, N. (2009). Revizija i analiza – Instrumenti uspješnog donošenja poslovnih odluka. Zagreb: Sveučilište u Rijeci, str. 24.
[5] Ibid., str. 24.

da se zahtijeva potpuno priopćenje o financijskim informacijama poduzeća koja nude vrijednosnice na tržištu, a drugi cilj je zaštita od pogrešnog prikazivanja ili prijevare kod prodaje vrijednosnih papira. Ovlaštenje koje je imao SEC vezano za računovodstvenu praksu, preneseno je na Američki institut ovlaštenih javnih računovođa – ovlaštenih revizora ("*American Institute of Certified Public Accountants" – AICPA*). AICPA je danas jedna od vodećih nacionalnih profesionalnih organizacija računovođa i revizora u svijetu, osnovana 1887. godine.[6]

Razvoj revizije u Europi i drugim zemljama, svodi se na englesku i američku revizorsku praksu. Razlike koje su postojale odnosile su se samo u organizaciji i obujmu poduzeća koja su bila podvrgnuta reviziji. Tako su primjerice, u Francuskoj već od 1867. godine bili određeni pravni oblici poduzeća koji su bili obvezni angažirati reviziju. Društvo knjigovodstvenih revizora (*"Societe Academique de Comptabilite"*) prvo je osnovano u Francuskoj 1881. godine, a službeno potvrđeno tek 1916. kao općekorisna ustanova.

U Njemačkoj, prva staleška organizacija nezavisnih revizora osnovana je 1896. godine, a profesionalne revizore sačinjavali su knjigovodstveni revizori (*"bucherrevisioren"*), koji nisu smjeli obavljati obvezatnu reviziju i privredni revizori (*"wirtschafsprüfer"*), koji su obavljali reviziju cjelokupnog poslovanja, te porezni savjetnici (*"steuerberater"*). Za osnovana poduzeća uvedeno je obvezatno ispitivanje 1884. godine, dok se 1889. godine ta obveza proširila i na neke oblike dioničarskih društava.

U Italiji se početak primjene revizije veže za Zakon iz 1939. godine koji govori o predmetu rada društva za vrijednosne papire i reviziju (*"Societa' Fiduciariee di Revisione"*). "Ovim Zakonom propisano je da su revizorska i društva za vrijednosne papire ona za koja se predlaže da pod formom poduzeća preuzmu upravljanje dobara za račun trećih, organizaciju i računovodstvenu reviziju poduzeća i zastupanje vlasnika dionica i obveznica."[7] Prema uzoru na američki SEC osnovana je Nacionalna komisija za društva na burzi (*"Commissione nazionale pe le Societa' e la Borsa"* – CONSOB). Nakon toga, donesen je propis o obvezatnom potvrđivanju društva čije dionice kotiraju na burzi.

[6] AICPA, URL: https://www.aicpa.org/about/missionandhistory/history-of-the-aicpa.html (pristupljeno 25. siječnja 2018.)
[7] Popović, Ž., Vitezić, N. (2009). Revizija i analiza – Instrumenti uspješnog donošenja poslovnih odluka. Zagreb: Sveučilište u Rijeci, str. 25.

2.2. Povijesni razvoj revizije u Republici Hrvatskoj

Republika Hrvatska je primjer zemlje u kojoj razvoj revizije nastupa prilično kasno, budući da je unutar zemlje dominirala agrarna djelatnost. Izostanak velikih, složenih poslovnih organizacija u kombinaciji s planskim uređenjem nije stvarao potrebu da se revizija razvije u ranije vrijeme. Kada se govori o razvoju revizije u Hrvatskoj, uobičajeno se ističu dva mišljenja. Prema prvom, ističe se da na ovim prostorima ne postoje nikakva revizijska iskustva, dok prema drugom mišljenju ističe se da se revizija počinje razvijati u okviru bivše Službe društvenog knjigovodstva (SDK) od 1972. godine kada se na zahtjev stranih partnera uvodi vrlo specifičan oblik revizije pod nazivom "ekonomsko-financijska revizija". Međutim, smatra se kako su oba mišljenja pogrešna te ne odgovaraju stvarnim činjenicama. "Ozbiljniji razvoj revizije na prostorima Republike Hrvatske počinje 1935. godine kada je u sklopu Trgovinsko-industrijske komore u Zagrebu osnovan prvi revizorski ured, kojom prigodom su se imenovali i prvi komorski revizori."[8] Rad revizorskog ureda financirali su sami revizori doprinosima koji su iznosili 20% od revizorskih honorara. Između ostalog, revizorski ured je vodio računa o razvoju i usavršavanju revizije, te bi se samim time mogao smatrati prethodnicom nacionalnog instituta za reviziju u Hrvatskoj kakvi postoje u razvijenim tržišnim privredama. Iste godine, osnovano je i društvo privrednih savjetnika u Zagrebu, a da bi već 1938. godine bili izrađeni prvi prijedlozi nacrta propisa o revizorstvu i o privrednom savjetništvu.

"Revizijska profesija promatranog razdoblja u Republici Hrvatskoj bila je utemeljena na sljedećim principima:

- najviša teorijska i praktična kvalifikacija pripadnika struke,
- povjerljiv, stručan i objektivan rad u svakoj prilici,
- visoka moralna razina staleških organizacija i pojedinih članova i
- iznad svega čuvanje interesa privrede i narodne zajednice."[9]

Dolaskom II. svjetskog rata i tijekom rata, revizijska profesija postupno odumire. Neposredno nakon rata "revizija" se organizira po uzoru na zemlje Istočne Europe gdje je revizija pod nadzorom državnih organa, najčešće Ministarstva za financije. Nakon toga,

[8] Ibid., str. 25.
[9] Ibid., str. 63.

razvija se specifičan oblik nadzora pod nazivom samoupravna radnička kontrola koja je trebala biti adekvatna zamjena za stručnu i neovisnu reviziju. Takvo stanje, s izuzetkom ekonomsko-financijske revizije koja se na zahtjev stranih partnera razvija u SDK od 1972. godine zadržalo se do današnjeg dana kada se uvođenjem tržišnog gospodarstva inicira i potreba za stručnom i neovisnom revizijom. Problematika revizije sankcionirana je prije svega Zakonom o reviziji. U suvremenim uvjetima u kojima se naglašava značaj tržišta i privatne inicijative revizija sve više dobiva na značaju i mnogo više pažnje posvećuje se uvođenju revizije u našu svakodnevnu praksu te njenom razvoju i usavršavanju.

Na temelju odredbi Zakona o reviziji, 1993. godine osnovano je Hrvatsko udruženje revizora.

Godine 1993. osnovan je na temelju Zakona o državnoj reviziji, Državni ured za reviziju kao vrhovna revizijska institucija Republike Hrvatske, sa sjedištem u Zagrebu.[10] Državni ured za reviziju započinje s radom u studenom 1994. godine. Prema članku 54. Ustava Republike Hrvatske, Državni ured za reviziju je najviša revizijska institucija Republike Hrvatske, koja je samostalna i neovisna u svom radu.[11]

Zakonom o reviziji propisano je osnivanje Hrvatske revizorske komore, stručne organizacije revizorskih društava, samostalnih revizora i ovlaštenih revizora koji posluju na teritoriju Republike Hrvatske, temeljem odredbi članka 30. stavka 1. Zakona o reviziji. Komora ima svojstvo pravne osobe s javnim ovlastima utvrđene Zakonom o reviziji, Statutom Komore i drugim aktima. Komora je od 5. studenoga 2010. pridruženi član Međunarodne organizacije računovođa - IFAC, a od 16. prosinca 2010. je pridruženi član Accountancy Europe (AE; pravni sljednik Europske federacije računovođa FEE).[12]

Stupanjem na snagu odredbi novog Zakona o reviziji (Narodne novine, br.127/17), od 1. siječnja 2018. javne ovlasti i zadaće Komore su:

- prevoditi i objavljivati na hrvatski jezik Međunarodne revizijske standarde (MRevS-i), osim ako je te standarde usvojila Europska komisija,

[10] Državni ured za reviziju, URL: http://www.revizija.hr/hr/o-nama (pristupljeno 29. siječnja 2018.)
[11] Zakon.hr, URL: https://www.zakon.hr/z/94/Ustav-Republike-Hrvatske (pristupljeno 29. siječnja 2018.)
[12] Hrvatska revizorska komora, URL: http://www.revizorska-komora.hr/?eprivacy=1 (pristupljeno 29. siječnja 2018.)

- donositi nacionalne revizijske standarde za obavljanje drugih revizorskih usluga koje nisu obuhvaćene MRevS-ima i ostalim standardima koje izdaje Međunarodni odbor za računovodstvo (IFAC) te davati njihova tumačenja, sve uz prethodnu suglasnost Ministarstva financija,
- prevoditi i objavljivati etičke standarde računovodstvene struke koje izdaje Međunarodni odbor za računovodstvo (IFAC),
- odrediti program revizorskog ispita i iznos naknade, uz prethodnu suglasnost Ministarstva financija,
- organizirati i provoditi revizorski ispit,
- odrediti program posebnog ispita i iznos naknade, uz prethodnu suglasnost Ministarstva financija,
- organizirati i provoditi poseban ispit,
- promicati i štititi interese svojih članova,
- pratiti provedbu propisa iz područja revizije, davati inicijativu za izmjenu propisa, sudjelovati u stručnoj raspravi o izmjeni propisa iz područja revizije i računovodstva,
- davati stručna mišljenja članovima Komore i trećim osobama na njihov zahtjev,
- surađivati s odgovarajućim stručnim organizacijama iz drugih država članica i iz trećih zemalja,
- obavljati i druge poslove u skladu sa Statutom Komore, koji nisu u suprotnosti s odredbama Zakona o reviziji i Uredbe (EU) br.537/14 te na temelju njih donesenih propisa.[13]

[13] Zakon.hr, URL: https://www.zakon.hr/z/417/Zakon-o-reviziji (pristupljeno 29. siječnja 2018.)

3. POJAM I ZNAČENJE REVIZIJE U REPUBLICI HRVATSKOJ

3.1. Pojam revizije

Potreba za revizijom financijskih izvještaja nastala je pojavom društva kapitala kada su pojedini vlasnici kapitala zahtijevali da rezultate poslovanja prije usvajanja i prije podjele dobiti provjere nezavisni stručnjaci. Potreba za revizijom osjeća se i u odnosima između financijskih institucija i korisnika kredita, poslodavaca i radnika, i dr. Informacija je moć i ima značajan utjecaj na društvo, ponašanje i percepciju ljudi te na njihov proces donošenja odluka na različitim razinama. Ključ poslovnog uspjeha je učinkovito korištenje informacija.

"Revizija financijskih izvještaja je provjera i ocjenjivanje godišnjih financijskih izvještaja i godišnjih konsolidiranih financijskih izvještaja i drugih financijskih izvještaja te podataka i metoda korištenih prilikom njihova sastavljanja i na temelju toga, davanje neovisnog stručnog mišljenja o tome prikazuju li financijski izvještaji u svim značajnim odrednicama istinit i fer prikaz financijskog položaja i uspješnosti poslovanja te novčanih tokova u skladu s primjenjivim okvirom financijskog izvještavanja ili, ako je to primjenjivo, jesu li financijski izvještaji u skladu s propisima."[14] Prema tome, u postupku provedbe revizije ispituju se prvenstveno računovodstvene evidencije, a zatim i sve ostale evidencije. Na temelju toga može se zaključiti da je objekt revizije poslovanje poduzeća s naglaskom na financijskim izvještajima koji proizlaze iz toga poslovanja. Predmet revizije kao stupanj usklađenosti poslovanja poduzeća te financijskih izvještaja koji proizlaze iz toga poslovanja s unaprijed postavljenim kriterijima.

Financijski su izvještaji prije svega odgovornost menadžmenta izvještajnog subjekta. Kako bi se osigurala nepristranost revidiranja, reviziju provode ovlaštena revizijska društva koja nisu uključena u poslovanje poduzeća. Revizija se provodi u skladu s revizijskim standardima i kodeksom profesionalne etike revizora. Osim poslova revizije, eksterni (vanjski) revizori mogu se baviti i drugim aktivnostima kao što su savjetodavne usluge, porezno savjetovanje itd. Cilj eksterne revizije je omogućiti korisnicima financijskih izvještaja donošenje pravilnih i kvalitetnih poslovnih odluka na temelju podataka iskazanih

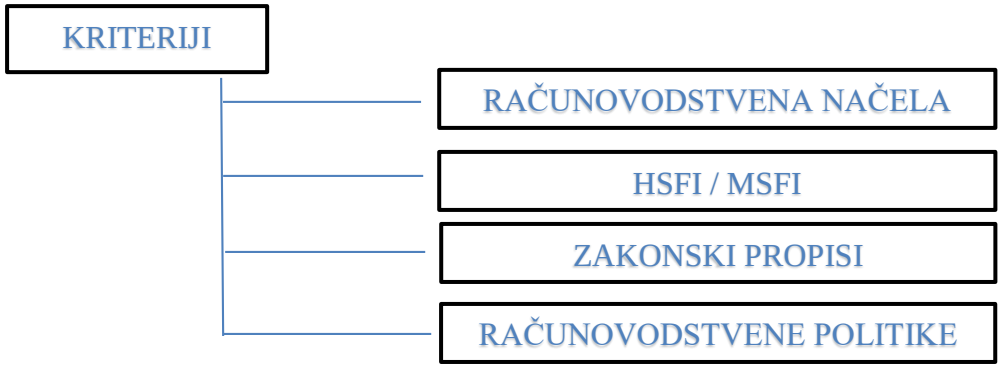
[14] Zakon o reviziji, čl.4., Narodne novine, Zagreb, br. 127/17., URL: https://zakon.hr/z/417/Zakon-o-revizijihttps://zakon.hr/z/417/Zakon-o-reviziji (pristupljeno 29. siječnja 2018.)

u financijskim izvještajima, te zaštitu kapitala vlasnika poslovnog subjekta. Revizorski izvještaji se objavljuju i dostupni su javnosti.

"Ako se zna da je glavna zadaća revizije ispitivanje realnosti i objektivnosti financijskih izvještaja s ciljem izražavanja mišljenja o njima, onda se revizija promatra kao "veza koja stvara povjerenje" između uprave, koja priprema i prezentira financijske izvještaje, i korisnika informacija, sadržanih u tim izvještajima."[15] Korisnici informacija sadržanih u financijskim izvještajima, nakon njihova revidiranja, imaju povjerenja da financijski izvještaji realno i objektivno prikazuju stanje imovine, obveza i kapitala, te rezultat poslovanja i tok novca.

Kriteriji za ocjenu realnosti i objektivnosti financijskih izvještaja prikazani su na slici 1.

Slika 1: **Kriteriji za ocjenu realnosti i objektivnosti financijskih izvještaja**

Izvor: Revizija (2009). Ivica Filipović, Sinergija nakladništvo d.o.o., Zagreb

[15] Filipović, I. (2009). Revizija, Sinergija nakladništvo d.o.o., Zagreb, str. 15.

„Eksternu reviziju moguće je promatrati kroz četiri faze:

1. odabiranje kriterija je kao prva faza vrlo bitna jer se putem tih kriterija opisuju poželjna stanja različitih događaja,
2. pribavljanje dokaza o prošlim događajima,
3. usporedba odabranih kriterija i izvršenih poslova,
4. izvještavanje o rezultatima i usklađenosti izvršenih radnji s odabranim kriterijima.“[16]

Obveza klijenta kod kojeg se obavlja revizija jest da na raspolaganje revizoru stavi sve izvještaje, evidencije i isprave te da mu pruži sve informacije koje su revizoru potrebne za obavljanje revizije i pripremu izvješća neovisnog revizora. Ta obveza proizlazi iz Zakona o reviziji, Međunarodnih revizijskih standarda te Kodeksa profesionalne etike revizora.[17]

3.2. Vrste revizije

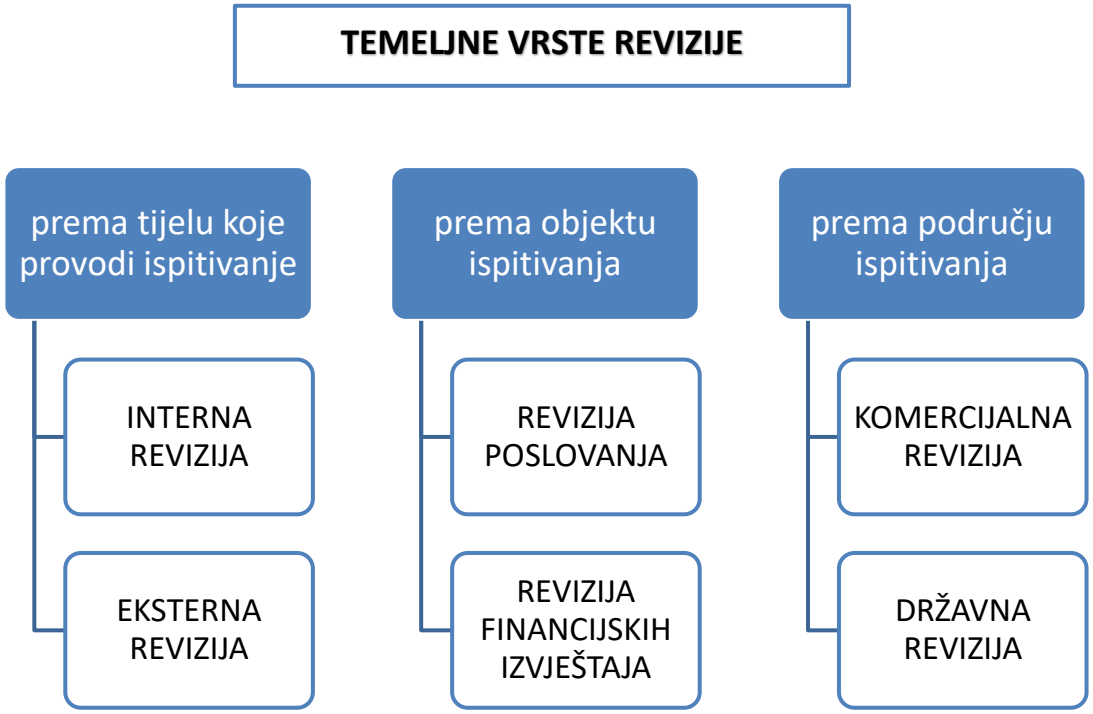
U suvremenoj teoriji i praksi poznato je više vrsta revizije u zavisnosti od predmeta ispitivanja što je i najčešći kriterij koji prihvaća veliki broj zemalja. "U nastavku slijedi klasifikacija vrsta revizije s obzirom na sljedeća četiri kriterija:

1. mjesto organa koji obavlja reviziju (interna revizija i eksterna revizija)
2. subjekt koji provodi reviziju (pojedinačna revizija i kompleksna revizija)
3. objekt koji pregledava (knjigovodstvena revizija, privredna revizija, financijska revizija, revizija osnivanja, revizija sanacije, revizija statusnih promjena, revizija likvidacije, revizija završnog računa) i
4. obuhvat i vrijeme kada se revizija obavlja (prethodna revizija, završna revizija, revizija koja se izvodi u određenom razdoblju bez prekidanja, kontinualna revizija, potpuna revizija, djelomična revizija, uvid u poslovanje, proceduralna revizija.)"[18]

[16] Tušek,B., Žager,L.(2007). Revizija, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb, str. 48.
[17]Žager, K., Sačer, I., Mališ, S., Ježovita, A., Žager, L. (2017). Analiza financijskih izvještaja – načela, postupci, slučajevi, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb, str. 231.
[18]Tušek, B., Žager, L. (2007). Revizija, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb, str. 69.

Najčešće se, u kontekstu naglašavanja bitnih razlika među pojedinim vrstama revizije, razlikuju interna (revizija poslovanja), eksterna i državna ili javna revizija.
Klasifikacija pojedinih vrsta revizije prikazana je i na slici 2.

Slika 2: **Temeljne vrste revizije**

Izvor: Revizija (2012)– načela, standardi, postupci. Sanja Sever Mališ, Boris Tušek, Lajoš Žager, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb.

Internu reviziju (*Internal Auditing*) provode organi onog poduzeća koji je objekt revizije i oni sami organiziraju i provode program interne revizije kao cjelovit test efektivnosti svih aspekata sustava internih kontrola i poslovanja poduzeća. "Razlika između pojmova interna kontrola i interna revizija je u tome što se internom kontrolom ostvaruje prethodni nadzor, dok se internom revizijom ostvaruje naknadni nadzor – prije svega funkcioniranje sustava internih kontrola i ostvarenja poslovanja u skladu s usvojenim ciljevima."[19] Najznačajniji poslovi interne revizije su ispitivanje organiziranosti te razvoj i poboljšanje efikasnosti pojedinih poslovnih funkcija, ispitivanje načina donošenja poslovnih odluka te funkcioniranja informacijskog sustava i drugi poslovi kojima se provodi ispitivanje i ocjena

[19] Filipović, I. (2009): Revizija, Sinergija nakladništvo d.o.o., Zagreb, str. 22.

poslovanja poduzeća. Za internu reviziju, manje je značajno izražavanje mišljenja o objektivnosti i realnosti financijskih izvještaja. Promicanjem interne revizije bave se prije svega instituti internih revizora koji izdaju certifikate za zvanje ovlašteni interni revizor (*Certificed Internal Auditor*).

"Postoje tri hijerarhijske razine interne revizije:

1. financijska revizija,
2. revizija poslovanja i
3. upravljačka revizija."[20]

Financijska revizija je usmjerena na financijske izvještaje i obuhvaća ispitivanje vjerodostojnosti financijskih podataka i postupaka.

Revizija poslovanja obuhvaća ispitivanje učinkovitosti operativnog poslovanja, tj. obuhvaća sve poslovne funkcije u trgovačkom društvu te osim financijskih izvještaja, ispituju se i ostali podaci i postupci operativnog karaktera.

Upravljačka revizija se fokusira na ciljeve trgovačkog društva, tj. na maksimiziranje djelotvornosti i učinkovitosti poslovanja. Za ovu vrstu interne revizije, može se reći kako sve više poprima i savjetodavno značenje.

"Eksterna revizija (*External Auditing*) je postupak ispitivanja i ocjenjivanja poduzeća koga provode stručni, neovisni i za taj posao ovlašteni revizori. Oni ne mogu biti zaposleni u tom poduzeću i ne mogu biti u bilo kakvoj vezi s poduzećem gdje obavljaju reviziju jer na taj način bi se narušilo načelo neovisnosti. Nastanak ove vrste revizije vezan je uz odvajanje funkcije upravljanja od funkcije vlasništva."[21] Provedbom ove vrste revizije, nastoji se zaštiti interes vlasnika kapitala, te osigurati vjerodostojne informacije potrebne za upravljanje. Za eksternu reviziju od iznimne je važnosti postojanje instituta za reviziju ili računovodstvo, koji donosi revizijske standarde i kodeks profesionalne etike revizora te izdaje certifikate o revizijskim zvanjima.

Revizija poslovanja (*Operational Auditing*) predstavlja ispitivanje i ocjenu cjelokupnog poslovanja (ili dijela poslovanja) s ciljem da se unaprijedi poslovanje poduzeća i poveća

[20] Ibid., str. 22.
[21] Mališ, S., Tušek, B., Žager, L. (2012). Revizija – načela, standardi i postupci, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb, str. 72.

uspješnost poslovanja, odnosno rentabilnost. Najčešće se ispituje proces donošenja poslovnih odluka, organiziranost poslovnih funkcija, funkcioniranje informacijskog sustava, uspješnost cjeline poslovanja poduzeća i njegovih sastavnih dijelova i sl. Ovu vrstu revizije najčešće provode interni revizori, međutim, to ne znači da reviziju poslovanja ne mogu provoditi eksterni revizori. "Zbog usmjerenosti revizije poslovanja, prije svega, na potrebe menadžmenta poduzeća, u suvremenim uvjetima ona se sve češće naziva i revizijom za potrebe upravljanja ili upravljačkom revizijom (management auditing) koja se sve više usmjerava na ciljeve poduzeća te ocjenu usklađenosti poslovanja poduzeća s usvojenom poslovnom politikom."[22]

Revizija financijskih izvještaja (*Auditing of Financial Statements*) je postupak ispitivanja i ocjenjivanja realnosti i objektivnosti financijskih izvještaja, tj. istinitosti i fer prikaza sadržanog u financijskim izvještajima. Provode je stručne i neovisne ovlaštene revizijske tvrtke. Međutim, za potrebe menadžmenta poduzeća reviziju financijskih izvještaja mogu provoditi i interni revizori. "Kriteriji za ocjenu realnosti i objektivnosti financijskih izvještaja uobičajeno su zakonski propisi te računovodstvena načela i računovodstveni standardi, a sam postupak ocjene provodi se u skladu s revizijskim standardima (u našim uvjetima to su Međunarodni revizijski standardi – MrevS.)"[23] Revizija financijskih izvještaja najznačajniji je segment cjelokupne revizijske djelatnosti. Revizor nastoji odabrati reprezentativan uzorak te ispitivanjem tog uzorka doći do spoznaje o cjelini poslovanja te o njegovim financijskim izvještajima.

Komercijalna revizija je drugi naziv za eksternu, stručnu i neovisnu reviziju. Poslovi revizije obavljaju se na temelju ugovora koji se između obveznika revizije i revizijske tvrtke zaključuje u pisanom obliku za svaku godinu. Tim ugovorom reguliraju se međusobni odnosi i uvjeti plaćanja. Tvrtka se mora osigurati od odgovornosti za štetu koju može uzrokovati nesvjesnim obavljanjem revizije. "Podrazumijeva se da je tvrtka članica strukovne organizacije, tj. instituta za reviziju i da reviziju obavlja u skladu s utvrđenim načelima i standardnima revizije te kodeksom profesionalne etike. Najčešći organizacijski oblik revizijske tvrtke je partnerstvo (*partnership*)."[24] Pojam komercijalne revizije najčešće se odnosi na reviziju financijskih izvještaja i u tom kontekstu vrlo je značajno pitanje

[22] Ibid., str. 74.
[23] Ibid., str. 73.
[24] Ibid., str. 74.

revizijskog rizika, a to je rizik da revizor izrazi neodgovarajuće mišljenje kada su financijski izvještaji značajno pogrešno prikazani.

Državna revizija (*Governmental Auditing*) obavlja se u ime i za račun države koju obavlja Državni ured za reviziju. "Državni ured za reviziju je najviša revizijska institucija Republike Hrvatske koja je samostalna i neovisna u svom radu i kojom upravlja glavni državni revizor."[25] "Državna revizija je ispitivanje dokumenata, isprava, izvješća, sustava interne kontrole i interne revizije, računovodstvenih i financijskih postupaka te drugih evidencija kako bi se utvrdilo prikazuju li financijski izvještaji istinit položaj i rezultate financijskih aktivnosti u skladu s općeprihvaćenim računovodstvenim načelima i standardima. Državna revizija je i postupak ispitivanja financijskih transakcija koje predstavljaju državne prihode i rashode u smislu zakonskog korištenja sredstava."[26] Također, obuhvaća i davanja ocjene o djelotvornosti i ekonomičnosti obavljanja djelatnosti te davanja ocjene učinkovitosti ostvarenja ciljeva iz odgovarajućih programa.

Svrha ovog rada je fokusirati se na eksternu reviziju, koja kao što je već ranije navedeno, podrazumijeva eksternu, stručnu i neovisnu reviziju financijskih izvještaja. Često se još naziva i komercijalnom revizijom. Prema novom Zakonu o računovodstvu (u daljnjem tekstu ZOR), koji je na snazi od 01. siječnja 2016., "reviziji godišnjih financijskih izvještaja podliježu:

- subjekti od javnog interesa,
- veliki poduzetnici,
- srednji poduzetnici,
- matična društva velikih grupa,
- matična društva srednjih grupa,
- dionička društva, društva s ograničenom odgovornosti i komanditna društva, ako prelaze dva od tri uvjeta u prethodnoj godini: iznos ukupne aktive 15 milijuna kuna, iznos prihoda 30 milijuna kuna, prosječan broj radnika tijekom godine najmanje 25,
- poduzetnici koji su podnijeli zahtjev za uvrštavanje vrijednosnih papira na uređeno tržište,

[25] Zakon.hr, URL: https://www.zakon.hr/z/478/Zakon-o-Dr%C5%BEavnom-uredu-za-reviziju (pristupljeno 4. veljače 2018.)
[26] Filipović, I. (2009). Revizija, Sinergija nakladništvo d.o.o., Zagreb, str. 32.

- poduzetnici koji su sudjelovali u pripajanju, spajanju odnosno podjelama kao preuzimatelji ili novoosnovana društva."[27]

3.3. Revizijski standardi

Revizijski standardi označuju temeljna pravila koja se primjenjuju prilikom revizije financijskih izvještaja. "To su razrađena osnovna načela ili smjernice revizije, tj. metode i tehnike koje revizoru omogućavaju kvalitetno obavljanje postupaka i objektivno izražavanje mišljenja."[28] Ta pravila uređena su na međunarodnoj razini kao Međunarodni revizijski standardi (engl. *International Standards on Auditing – ISA*) koji predstavljaju skup pravila koja su uopćena na međunarodnoj razini, a pojedina zemlja može ih se striktno pridržavati s obzirom na to da su dovoljno opširni ili prilagoditi svojim posebnostima. "Grupirani su po sljedećim područjima:

1. *uvodna razmatranja* (Okvir MrevS),
2. *odgovornost* (cilj i opća načela, uvjeti preuzimanja obveze revizije, kontrola kvalitete revizorova rada, dokumentacija, revizorova odgovornost da razmotri prijevare i pogreške, razmatranje zakona i propisa, izvješćivanje o revizijskim pitanjima onih koji su zaduženi za upravljanje),
3. *planiranje* (planiranje, razumijevanje poslovnog subjekta i njegova okruženja, te procjenjivanje rizika značajnog pogrešnog prikazivanja, značajnost u reviziji, revizijski postupci kao reakcija na procijenjene rizike),
4. *revizijska razmatranja poslovnih subjekata koji koriste uslužne organizacije,*
5. *revizijski dokazi* (revizijski dokaz – dodatna razmatranja za posebne stavke, eksterne konfirmacije, početna stanja, analitički postupci, revizija na temelju uzoraka, revizija računovodstvenih procjena, revidiranje mjerenja i objavljivanja fer vrijednosti, povezane stranke, događaji poslije datuma bilance, vremenska neograničenost poslovanja, izjave menadžmenta),

[27] Zakon o Računovodstvu, članak 20., URL: https://www.zakon.hr/z/118/Zakon-o-ra%C4%8Dunovodstvu (pristupljeno 04. veljače 2018.)
[28] Popović, Ž., Vitezić, N. (2009). Revizija i analiza – Instrumenti uspješnog donošenja poslovnih odluka, Zagreb, Sveučilište u Rijeci, str. 30.

6. *korištenje radom drugih* (korištenje radom drugog revizora, razmatranje rada interne revizije, korištenje rada stručnjaka),
7. *zaključci revizije i izvješćivanja* (izvješće neovisnog revizora o cjelovitom skupu financijskih izvješća opće namjene, modifikacije izvješća, usporedne informacije, ostale informacije u dokumentima koji sadrže revidirane financijske izvještaje),
8. *posebna područja* (revizorovo izvješće za posebne namjene, ispitivanje financijskih informacija temeljenih na predviđanjima)."[29]

Hrvatski revizijski standardi u potpunosti se oslanjaju na Međunarodne revizijske standarde jer zasebni dokument pod nazivom Hrvatski revizijski standardi još nije donesen i to je jedan vrlo zahtjevan i složen posao koji se stavlja pred revizijsku profesiju. Uz uvažavanje međunarodnih revizijskih standarda, najpotpunije smjernice sadržane su u Općeprihvaćenim revizijskim standardima (GAAS – *Generally Accepted Auditing Standards*) koje je donio Američki Institut ovlaštenih računovođa (revizora) – AICPA i koji do danas uz vrlo male nadopune predstavljaju okvir revizijske profesije s obzirom da se temelje na dugogodišnjoj teorijskoj podlozi i stručnoj praksi. Te opće smjernice podrazumijevaju od revizora određene kvalitete, poput kompetentnosti i nezavisnosti, te zahtjeve vezane za obavljanje revizije i izvješćivanje. "Za razliku od općeprihvaćenih revizijskih standarda, revizijske upute (Statements on Auditing Standards – SASs) predstavljaju način putem kojeg se osigurava provedba revizijskih standarda, tj. to su detaljne metode i tehnike raznih rješenja danih u standardima i kao takve se češće mijenjaju sukladno okruženju u kojem se revizija obavlja."[30]

"Općeprihvaćeni revizijski standardi klasificiraju se u sljedeće tri skupine:

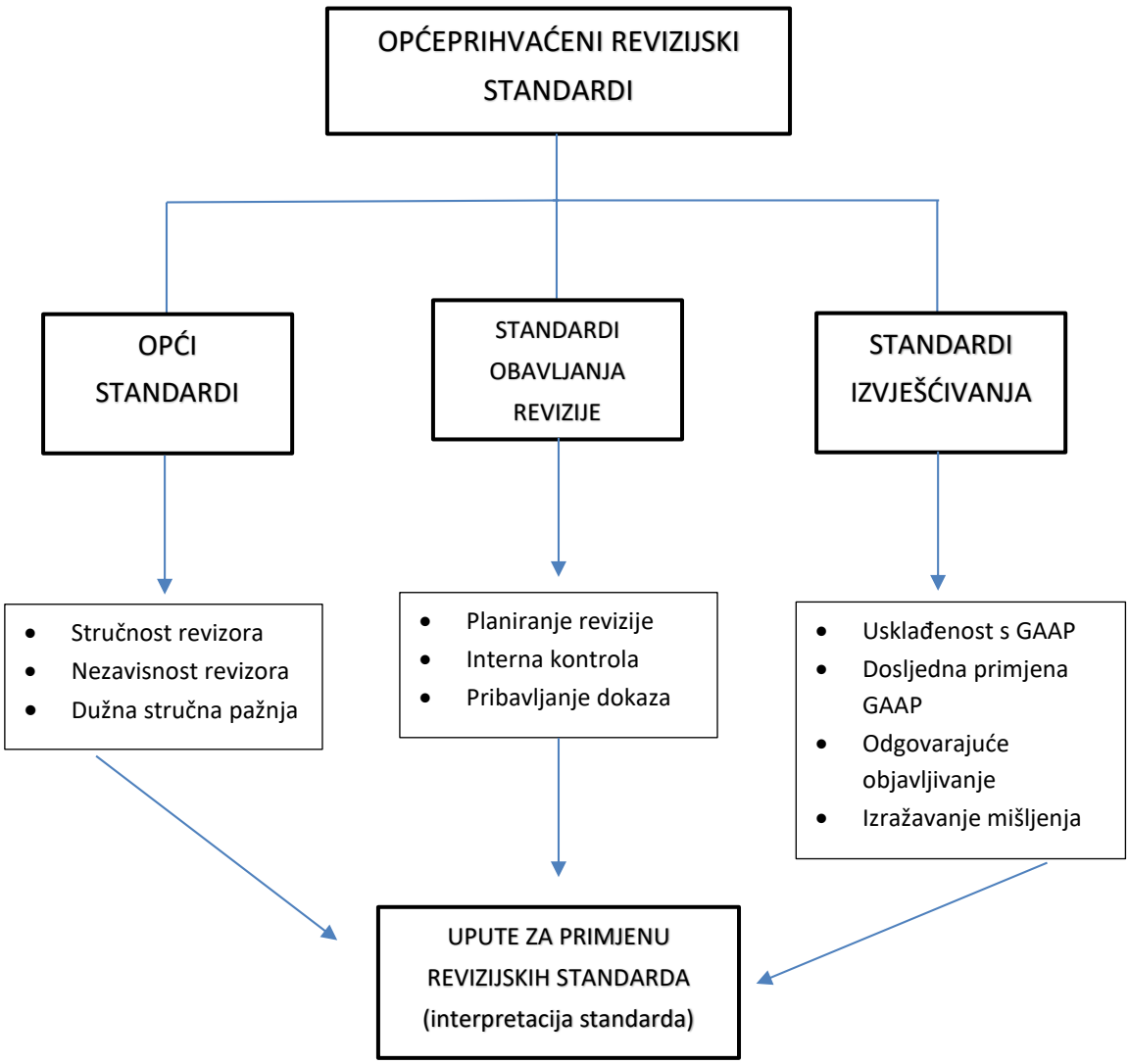
1. opći standardi (*General standards*),
2. standardi obavljanja revizije (*Standards of Field Work*),
3. standardi izvješćivanja (*Standards of Reporting*)."[31]

Prva i druga skupina obuhvaća svaka po tri standarda, a treća skupina obuhvaća četiri standarda. Svaki standard je vrlo kratak i sadržava samo jedan članak.

[29] Ibid., str. 32.
[30] Ibid., str. 34.
[31] Filipović, I. (2009). Revizija, Sinergija nakladništvo d.o.o., Zagreb, str. 49.

Na slici 3, prikazan je sadržaj Općeprihvaćenih revizijskih standarda.

Slika 3: **Sadržaj Općeprihvaćenih revizijskih standarda**

Izvor: Principles of Auditing (1988). Walter B. Meigs, Ray Whittington, Robert F. Meigs.

Upute za primjenu revizijskih standarda vrlo su značajne i predstavljaju interpretaciju standarda. Vrlo su detaljne i omogućavaju kvalitetnu primjenu Općeprihvaćenih standarda u konkretnim situacijama. Osim toga, moglo bi se reći da ove Upute predstavljaju najznačajniji izvor Međunarodnih revizijskih standarda.

3.3.1. Opći standardi

Opći standardi u potpunosti su posvećeni revizoru kao osobi koja obavlja poslove revizije, tj. odnose se na osobni integritet i profesionalne kvalifikacije revizora. Tri opća standarda odnose se na kvalificiranost revizora, kao i na kvalitetu njegova rada. Od revizora se traži da:

- Ima odgovarajuće znanje, praktično iskustvo i vještine,
- Bude nezavisan u svojim razmišljanjima i postupcima tijekom cijele revizije,
- Reviziju obavlja s dužnom stručnom pažnjom.

Znanje, iskustvo i vještine nadopunjuju jedno drugo i skupa čine osnovu za stručnu prosudbu. Treba naglasiti da se revizori, ako se žele upoznati s tekućim računovodstvenim i revizijskim propisima, trebaju kontinuirano usavršavati. Također, to podrazumijeva i da revizor mora imati osnovna teorijska znanja iz računovodstva i revizije s obzirom na to da su predmet njegova ispitivanja uglavnom financijski podaci. No, pored toga traže se određena znanja iz područja ekonomike i organizacije, financija, prava, informatike, statistike, matematike i dr.

Drugi opći standard zahtijeva od revizora da stalno održava neovisnost u odnosu na reviziju. Revizor mora biti ne samo stvarno neovisan, već mora i izbjegavati sve one okolnosti koje mogu ostavljati tek dojam da ugrožavaju njegovu neovisnost, u suprotnom, korisnik može izgubiti povjerenje u njegovu sposobnost istinitog izvješćivanja o financijskim izvještajima.

Treći standard predstavlja zahtjev za postupanjem s dužnom profesionalnom pažnjom. To podrazumijeva da revizor obavlja svoje dužnosti s onom profesionalnošću s kojom ih uobičajeno obavljaju i ostali u istoj struci. "Ovaj standard, pred članove revizijskog tima postavlja obvezu da prate standarde provedbe i standarde izvješćivanja te da poslove obavljaju na razini istoj kao i svaki drugi profesionalni revizor koji pruža isto takve usluge."[32]

[32] Messier, W. (2000). Revizija – priručnik za revizore i studente s rješenjem zadataka, Faber i Zgombić Plus, Zagreb, str. 28.

Obrazovanje revizor stječe kroz nastavni program, položen ispit za zvanje ovlašteni javni računovođa (engl. Certified Public Accountant – CPA) što u Hrvatskoj odgovara zvanju ovlašteni revizor te kontinuirano obučavanje tijekom obavljanja te profesije.

"Ovlašteni revizor dužan se pridržavati profesionalne skeptičnosti, posebno pri provjeravanju procjena upravljačkih struktura u vezi s fer vrijednostima, umanjenjem imovine, rezerviranjima i budućim tokom novca relevantnima za sposobnost subjekta za vremenski neograničeno poslovanje."

3.3.2. Standardi obavljanja revizije

"Standardi obavljanja revizije odnose se na stvarnu provedbu revizije. Ova tri standarda sadrže koncepcijski okvir za revizijski postupak."[33] Prvi standard bavi se planiranjem i nadzorom. Ispravno planiranje može osigurati učinkovitiju reviziju koja će lakše otkriti značajne pogreške. Drugi standard provedbe zahtijeva da revizor u dovoljnoj mjeri razumije interne kontrole i procjenu rizika značajnih odstupanja u financijskim izvještajima bilo da se radi o pogreškama ili prijevari kako bi mogao planirati reviziju. Interna kontrola je postupak kojeg provodi uprava nekog poduzeća, rukovoditelji i ostali djelatnici, čiji je cilj osigurati pouzdanost financijskog izvješćivanja, usklađenost s mjerodavnim zakonima i propisima i učinkovitost poslovanja. Treći standard provedbe usmjeren je na problematiku dovoljnosti i kompetentnosti dokaznog materijala. Najveći dio posla revizora obuhvaća sakupljanje i vrednovanje dokaza koji će poduprijeti izjave uprave o financijskim izvještajima. Ako je revizijsko mišljenje izrađeno bez prikupljenih dokaza kojima se to mišljenje potkrepljuje, može se reći da se u tom slučaju radi o teškoj povredi pravila koja proizlaze iz revizijskih standarda i kodeksa profesionalne etike revizora. Pod dokazima misli se na radnu dokumentaciju i ona ostaje u trajnom vlasništvu revizora i treba se čuvati sukladno zahtjevima profesionalne etike.

[33] Ibid., str. 26.

3.3.3. Standardi izvješćivanja

Standardima izvješćivanja uređuju se pravila i problematika koja se javlja kod izvješćivanja o provedenoj reviziji financijskih izvještaja. "Pod tim se, prije svega, misli na izražavanje revizorova mišljenja o realnosti i objektivnosti financijskih izvještaja. Ovi standardi zahtijevaju da se u izvješću istakne jesu li financijski izvještaji u skladu s Općeprihvaćenim računovodstvenim načelima (*Generally Accepted Accounting Principles - GAAP*)."[34] "Standardi izvješćivanja uključuju četiri standarda kojima se od revizora zahtijeva da, prije podnošenja izvještaja o provedenoj reviziji, razmotri svako od sljedećih pitanja:

- Jesu li financijski izvještaji obavljeni sukladno općeprihvaćenim računovodstvenim načelima,
- Primjenjuju li se načela dosljedno,
- Jesu li objavljene sve potrebne informacije,
- Koji stupanj odgovornosti revizor preuzima i koja je narav njegova posla."[35]

Ako je ispitana primjena Općeprihvaćenih računovodstvenih načela i usvojenih računovodstvenih politika, te dosljednost njihove primjene u sastavljanju i objavljivanju financijskih izvještaja tada se može pristupiti izražavanju mišljenja o realnosti i objektivnosti financijskih izvještaja. "Ono može biti:

- Pozitivno ili bezuvjetno mišljenje (unqualified opinion),
- Mišljenje s rezervom ili uvjetno mišljenje (qualified opinion),
- Negativno ili nepovoljno mišljenje (adverse opinion),
- Odricanje od mišljenja ili uzdržavajuće mišljenje (disclaimer of opinion)."[36]

Pozitivno revizorsko mišljenje izdaje se u slučaju kada revizor zaključi da financijska izvješća istinito i fer prikazuju financijski položaj i rezultat poslovanja društva. U slučaju da se radi o značajnoj pogrešci, tada revizor ne izdaje "čisto" pozitivno mišljenje već modificirano i u tom slučaju koristi se s tri vrste modificiranog mišljenja odnosno mišljenje

[34] Mališ, S., Tušek, B., Žager, L. (2012). Revizija – načela, standardi i postupci, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb, str. 143.
[35]Ibid., str. 28.
[36] Meigs, W.B., Whittington, O.R., Panny, K.J., Meigs, R.F. (1988). Principles of Auditin. Irwin, Homewood, Illinois, str. 48.

s rezervom, negativno mišljenje i suzdržanost od mišljenja. Mišljenje revizora mora biti dokazivo pomoću radne dokumentacije revizora.

3.4. Načela revizije – osnovna obilježja

Osnovna načela revizije, temeljena na razmatranju značajnosti revizije i njezine uloge u suvremenom tržišnom gospodarstvu su sljedeća:

- Načelo zakonitosti,
- Načelo profesionalne etike,
- Načelo neovisnosti,
- Načelo stručnosti i kompetentnosti,
- Načelo odgovornosti,
- Načelo dokumentiranosti (pribavljanja dokaza) i
- Načelo korektnog izvješćivanja.

Načelo zakonitosti jedno je od najstarijih načela od kojeg revizija polazi. Neovisni revizor dužan je u svom radu pridržavati se postojećih zakonskih propisa. Uvažavanjem ovog načela znači i to da se revizijom ispituje i prosuđuje usuglašenost postojećeg poslovanja i financijskih izvještaja s važećim zakonskim propisima.

"Načelo profesionalne etike podrazumijeva da se revizor u svom radu i ponašanju mora pridržavati određenih pravila ponašanja kako bi se zaštitila revizija kao profesija od ponašanja pojedinih revizora koji bi svojim neprimjerenim postupcima mogli narušiti dignitet struke."[37] Upravo u tu svrhu donose se nacionalni kodeksi profesionalne etike koji sadrže obvezna pravila ponašanja za sve revizore. U slučaju da se revizijske tvrtke ili revizori ne pridržavaju pravila ponašanja sadržanih u navedenom kodeksu, postavlja se pitanje odgovornosti, a nakon toga slijede sankcije.

Načelo neovisnosti zahtijeva da revizori moraju biti neovisne i samostalne osobe. Upravo iz toga razloga eksternu reviziju obavljaju revizorska društva koja nisu ni u kakvoj vezi s

[37] Mališ, S., Tušek, B., Žager, L. (2012). Revizija – načela, standardi i postupci, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb, str. 67.

poslovanjem klijenta. Načelo neovisnosti jedno je od najvažnijih načela revizije. "Razlikuje se neovisnost u planiranju (programiranju) revizije, neovisnost u samom postupku ispitivanja ili provedbi revizije i neovisnost u izražavanju mišljenja revizora."[38]

Načelo stručnosti i kompetentnosti zahtijeva da revizor, osim određenih etičkih i moralnih normi, mora imati i određeno stručno obrazovanje i znanje za meritorno obavljanje revizijskih poslova. Zahtijeva se i određeno adekvatno praktično iskustvo.

Načelo odgovornosti sastoji se u obvezi revizora da utvrdi konkretnu odgovornost za nastale eventualne nepravilnosti u poslovanju klijenta. U slučaju prikrivanja stvarnog stanja i donošenja pogrešne ocjene odgovornosti snosi revizor. Odgovornost eksternog revizora najčešće se razmatra u slučajevima kada se utvrdi da je netko pretrpio gubitke jer se oslanjao na mišljenje revizora te u takvim slučajevima postoji mogućnost nadoknade štete. Revizor snosi odgovornost i za poslove koje je netko drugi obavio u njegovo ime.

Načelo dokumentiranosti ubraja se u vrlo stara načela revizije i u uskoj je vezi s načelima urednog knjigovodstva. U tom kontekstu smatra se da svaka poslovna promjena mora biti popraćena s odgovarajućom valjanom dokumentacijom. Upravo bez odgovarajuće radne dokumentacije nije moguće izraziti korektno mišljenje koje je sadržano u revizorovom izvješću. Radna dokumentacija ima dvije osnove funkcije: omogućava iskazivanje ispravnog revizijskog mišljenja i ukazuje na to kako je revizija obavljena, te predstavlja značajnu pomoć u nadzoru provedbe revizije i, osim toga, može poslužiti kao podloga za naknadnu ocjenu korektnosti provedbe revizije.

Načelo korektnog izvješćivanja obvezuje revizora da se suzdrži od izražavanja mišljenja svaki puta kada za to ne postoji mogućnost. Najčešće prepreka za izražavanje revizijskog mišljenja je nemogućnost pristupa potrebnoj dokumentaciji, ograničenje obujma revizijskog ispitivanja. Mišljenje revizora sastavni je i najvažniji dio revizorovog izvješća o realnosti i objektivnosti financijskih izvještaja.

[38] Robertson, J.C., Davis, F.G. (1988). Auditing, Irwin, Homewood, Illinois, str. 30.-31.

3.5. Eksterna revizija kao profesija

Revizija proizlazi iz računovodstva i predstavlja nadogradnju računovodstva. Stoga, ovlašteni javni računovođa promatra se kao najviše računovodstveno i najviše revizijsko zvanje. Revizorom se postaje polaganjem ispita kod instituta ovlaštenih javnih računovođa, no, za pristup navedenom ispitu, od iznimne je važnosti i adekvatno radno iskustvo. "Posao ovlaštenog javnog računovođe, prije svega, podrazumijeva poslove stručne i neovisne revizije, a zatim, kao što je već istaknuto, i druge poslove, kao što su problematika oporezivanja, savjetodavna uloga menadžmenta poduzeća, ostale financijsko-računovodstvene usluge i slično."[39] Bitno je napomenuti činjenicu da poslovi revizije moraju biti odvojeni od drugih usluga koje ovlašteni javni računovođe mogu obavljati. Primjerice, ovlašteni javni računovođa koji se bavi problematikom oporezivanja poduzeća, ne može u istom poduzeću obavljati reviziju jer se smatra da njegov sud može biti pristran te da nije neovisan.

Za promicanje revizije, odnosno profesije javnog računovođe, prije svega brinu instituti za računovodstvo (reviziju) i revizijske tvrtke. Uobičajena revizijska zvanja u okviru profesije javnog računovođe su mlađi revizor (revizor-pripravnik), revizor i ovlašteni revizor (engl. CPA – Certified Public Accountant).

"Kada se govori o eksternoj reviziji kao profesiji postoje tri aspekta razmatranja toga problema:

1. Zvanje i status revizora kao osobe koja se bavi poslovima revizije,
2. Položaj revizijske tvrtke kao institucije koja provodi postupak revizije i koja je pozicionirana između obveznika revizije, korisnika informacija o provedenoj reviziji i instituta za reviziju,
3. Uloga i značaj instituta za reviziju (računovodstvo) kao temeljne pretpostavke provedbe revizije putem koje se utvrđuju revizijski standardi i kodeks profesionalne etike revizora."[40]

[39] Mališ, S., Tušek, B., Žager, L. (2012). Revizija – načela, standardi i postupci, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb, str. 98.
[40] Ibid., str. 99.

U revizijskoj profesiji, vrlo važno mjesto zauzima etika. Neovisnost revizora i etičko ponašanje glavni su za obavljanje funkcije revizije. "Potražnja za revizijom nastala je iz potrebe za profesionalnom, neovisnom osobom koja kontrolira ugovore između principala i agenta. Ako revizor nije niti stručan, niti neovisan, stranke ugovora će dati malo značaja pruženim uslugama."[41] Kada je riječ o profesionalnosti, misli se na odgovornosti koje prelaze okvire zadovoljavanja vlastite odgovornosti i odgovornosti prema društvu, zakonima i ostaloj regulativi.

Skup etičkih normi koje reguliraju ponašanje određene profesije obično je sadržan u etičkom kodeksu. "Najpoznatiji Kodeks profesionalne etike donio je Američki institut ovlaštenih revizora – AICPA, koji se sastoji od četiri dijela: načela, pravila ponašanja, interpretacija pravila ponašanja i ponašanja prema etičkim pravilima."[42]

Načela su filozofski postavljeni standardi etičkog ponašanja kojima se naglašava odgovornost revizora prema javnosti, klijentima te svojim radnim kolegama:

- Odgovornost – revizori kao profesionalci, svoje poslovne aktivnosti moraju obavljati s osjećajem za moralnu i profesionalnu prosudbu.
- Javni interes – revizori kao članovi strukovne organizacije trebaju prihvatiti obvezu da djeluju na način da služe javnom interesu.
- Poštenje – kako bi zadržali povjerenje javnosti, sve svoje profesionalne odgovornosti revizori moraju obavljati s dužnim poštenjem.
- Objektivnost i nezavisnost – revizori trebaju održavati nezavisnost i ne dovoditi se u sukob interesa kod izražavanja profesionalne odgovornosti. Trebaju biti nezavisni kod utvrđivanja činjenica kako u svojim nastupima pri obavljanju revizije, tako i u drugim uslugama srodnim reviziji.
- Dužna pažnja – revizor treba voditi računa o tehničkim, stručnim i etičkim standardima, kontinuirano se usavršavati i odgovorno ponašati.
- Djelokrug rada i vrsta usluge – kod određivanja djelokruga rada i vrste usluge koju obavlja, revizor se s obzirom na struku od javnog interesa mora pridržavati Kodeksa profesionalne etike.

[41] Messier, W. (2000. Revizija – priručnik za revizore i studente s rješenjem zadataka, Faber i Zgombić Plus, Zagreb, str. 47.
[42] Popović, Ž., Vitezić, N. (2009). Revizija i analiza – Instrumenti uspješnog donošenja poslovnih odluka, Zagreb, Sveučilište u Rijeci, str. 41.

Pravila ponašanja su minimalni standardi etičkog ponašanja koji su sistematizirani u okviru posebnih pravila. Predstavljaju najvažniji dio Kodeksa s obzirom da su precizniji od načela. Odnose se na:

- Nezavisnost, poštenje i objektivnost – obuhvaća nezavisnost u odnosu na financijski interes, obavljanje računovodstvenih usluga, u slučaju stvarnog ili mogućeg sudskog spora s klijentom, te na počasno članstvo u upravi ili vođenje stečajnog postupka. U obavljanju bilo koje svoje revizijske revizor ostati nepristran te svoje usluge obavljati točno i pošteno.
- Opće i tehničke standarde – ovi standardi nalažu revizoru profesionalnu obvezu da bude kompetentan i savjestan, te da postupa sukladno objavljenim stručnim standardima.
- Odgovornost prema klijentu i kolegama – s obzirom kako obavlja reviziju od javnog interesa, revizor mora preuzeti na sebe obvezu da bude nepristran prema menadžmentu te obaviti svoj posao savjesno, pošteno i objektivno.

Interpretacija pravila su tumačenja pravila etičkog ponašanja koja su proizašla iz prakse. Ne obvezuju revizora u smislu da mu se mogu nametnuti, ali revizor mora opravdati odstupanje od tih tumačenja.

Ponašanje prema etičkim pravilima su objavljena objašnjenja i odgovori na pitanja u svezi pravila ponašanja koja su dana od strane revizora i drugih zainteresiranih za etičke zahtjeve, Sadržaj kodeksa profesionalne etike upućuje na zaključak da se tu radi o načelima i pravilima ponašanja koja su temelj revizijske struke. "Kodeks etike profesionalnih računovođa kojeg je objavio IFAC (International Federation of Accountants), točnije odbor pri IFAC-u zadužen za etička pitanja – uspostavlja etička načela i pravila za profesionalne računovođe."[43]

Kodeks etike za profesionalne računovođe Međunarodne federacije računovođa (IFAC-a) strukturiran je u pet dijelova:

1. Uvod;
2. Dio A. Opća primjena Kodeksa;

[43] International Federation of Accountants (IFAC), URL: https://www.ifac.org/news-events/2017-05/iesba-enhances-international-code-ethics-proposes-new-guidance-professional (pristupljeno 07.ožujka 2018.)

3. Dio B. Profesionalni računovođe u javnom djelovanju;
4. Dio C. Profesionalni računovođe u poduzećima;
5. Pojmovnik.

Kodeks etike za profesionalne računovođe je uz dozvolu Međunarodne federacije računovođa s engleskog jezika prevela Hrvatska revizorska komora.

Dio A. Opća primjena Kodeksa uspostavlja temeljna načela profesionalne etike za profesionalne računovođe i pruža konceptualni okvir, odnosno smjernice za primjenu tih načela. Primjena smjernica osigurava profesionalnim računovođama prepoznavanje mogućih prijetnji temeljnim etičkim načelima, mogućnost procjenjivanja značaja tih prijetnji i poduzimanje odgovarajućih mjera opreza.

Dijelovi B i C Kodeksa etike za profesionalne računovođe sadrže odrednice kojima se pokazuje kako primijeniti konceptualni okvir u određenim situacijama, odnosno sadrže mjere opreze, stoga djelovanje koji je izvor tih prijetnji treba jednostavno izbjegavati. Dio B odnosi se na profesionalne računovođe u javnom djelovanju, dok se Dio C odnosi na profesionalne računovođe u poduzećima.

U točki 100.5 Kodeksa (Dio A) navedena su temeljna načela kojih se profesionalni računovođa mora držati, i to:

- "Poštenje – biti iskren i pošten u svim profesionalnim odnosima.
- Objektivnost – ne dopustiti da pristranost, sukob interesa ili neprimjeren utjecaj drugih nadvlada njegove profesionalne ili poslovne prosudbe.
- Profesionalna kompetentnost i dužna pažnja – održavati profesionalna znanja i vještine na razini potrebnoj za osiguranje da će klijent ili poslodavac primiti kompetentnu profesionalnu uslugu temeljenu na suvremenim dostignućima prakse, zakonodavstva i tehnika te djelovati marljivo i u skladu s primjenjivim stručnim i profesionalnim standardima.
- Povjerljivost – poštivati povjerljivost informacija stečenih temeljem profesionalnih i poslovnih odnosa te stoga ne objavljivati bilo koju takvu informaciju trećim osobama bez posebnog i odgovarajućeg odobrenja, osim ako nema zakonskog ili profesionalnog prava ili obveze da se objave, niti koristiti informacije za osobnu korist profesionalnog računovođe ili trećih stranaka.

- Profesionalno ponašanje – postupati u skladu s relevantnim zakonima i regulativama te izbjeći svaku radnju koja diskreditira profesiju."[44]

3.5.1. Edukacija revizora

Da bi revizor mogao valjano obavljati svoj posao, prije svega, zahtijeva se njegova stručnost. "Zahtijevana stručnost nije samo problem školovanja i izbora odgovarajućih obrazovnih programa, što nitko i ništa ne može zamijeniti, već i iskustva stečenog obavljanjem revizijske profesije. Jedno bez drugog ne ide. Davanje prednosti iskustvu na račun odgovarajućeg školovanja i obrnuto znači spuštanje profesionalnih zahtjeva na nižu ili čak nisku razinu. Ovo bi sigurno utjecalo na kompetentnost revizora, što bi imalo za posljedicu sumnjičavost odnosno neprihvaćanje revizorskog mišljenja. Mišljenje revizora mora imati snagu mišljenja suca izraženog u sudskoj presudi."[45] Prema navedenome, u kontekstu obrazovanja, nužno je teorijsko i praktično obrazovanje. Provedba obvezne revizije može se dozvoliti samo osobama koje su licencirane za taj posao i imaju certifikat o revizijskom zvanju. Mlađi revizor (revizor pripravnik) i revizor ne mogu potpisivati revizorovo izvješće, to može samo ovlašteni revizor. Da bi se došlo do najvišeg zvanja, podrazumijeva se fakultetsko obrazovanje, nakon toga tečaj teorijskog znanja, zatim praktična obuka i na kraju položen ispit kojim se potvrđuje stručna osposobljenost za revizijski posao.

Revizorski ispit organizira i provodi Hrvatska revizorska komora, najmanje jednom godišnje. Prilikom polaganja ispita, predviđa se da barem jedan dio toga ispita mora biti u pisanoj formi. Razinu teorijskog znanja moguće je provjeravati i u pisanoj i u usmenoj formi. No, praktični dio ispita koji podrazumijeva rješavanje konkretnog slučaja, mora biti u pisanoj formi i podrazumijeva se javna obrana. Problematika edukacije revizora i provedbe ispita za revizijska zvanja najčešće je u kompetenciji nacionalnih strukovnih udruženja ili instituta za reviziju (računovodstvo).

[44] Revizorska komora, URL:http://www.revizorska-komora.hr/pdf/Kodeks-etike/Kodeks-profesinalne-etike-revizora.pdf (pristupljeno 08. ožujka 2018.)
[45] Kovačević, R.: Revizorska profesija i tvrtke, Računovodstvo, revizija i financije br. 1/1993., RRIF plus, Zagreb, str.108.

Prema Zakonu o reviziji, "pravo na polaganje revizorskog ispita ima kandidat koji ispunjava sljedeće uvjete:

- završio je najmanje preddiplomski i diplomski sveučilišni studij ili integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni studij ili preddiplomski stručni studij i specijalistički diplomski stručni studij, čijim je završetkom stekao najmanje 300 ECTS bodova, ili sveučilišni studij čijim je završetkom stekao visoku stručnu spremu i
- pet godina radnog iskustva od čega minimalno tri godine u obavljanju zakonske revizije pod nadzorom ovlaštenog revizora u zadnjih osam godina prije polaganja revizorskog ispita."[46]

Revizorskim ispitom obuhvaćena su najmanje sljedeća područja:

- opća računovodstvena teorija i načela,
- propisi i standardi vezani uz pripremu godišnjih financijskih izvještaja i godišnjih konsolidiranih financijskih izvještaja,
- Međunarodni standardi financijskog izvještavanja i Hrvatski standardi financijskog izvještavanja,
- financijska analiza,
- računovodstvo troškova i upravljačko računovodstvo,
- upravljanje rizicima i unutarnja kontrola,
- revizija i stručne vještine,
- propisi u vezi s pripremom godišnjih financijskih izvještaja i godišnjih konsolidiranih financijskih izvještaja subjekata nadzora Hrvatske narodne banke i Hrvatske agencije za nadzor financijskih usluga te njihove revizije,
- propisi i profesionalni standardi u vezi s obavljanjem revizorskih usluga te ovlaštenim revizorima i revizorskim društvima,
- Međunarodni revizijski standardi i
- profesionalna etika i neovisnost.

Stručno osposobljavanje za polaganje revizorskog ispita mogu organizirati i provoditi Hrvatska revizorska komora i drugi organizatori prema programu na koji Ministarstvo

[46] Zakon.hr, URL: https://www.zakon.hr/z/417/Zakon-o-reviziji (pristupljeno 09.03.2018.)

financija daje prethodnu suglasnost. Pohađanje stručnog osposobljavanja za polaganje revizorskog ispita uvjet je za pristupanje polaganju revizorskog ispita. Ovlašteni revizor ima obvezu stalno se stručno usavršavati u području obavljanja revizorskih usluga u trajanju od najmanje 120 sati unutar neprekinutog razdoblja od tri godine, počevši od dana izdavanja odobrenja za rad te o ispunjenoj obvezi izvještava Ministarstvo financija najkasnije na dan isteka istog razdoblja.

Edukacija revizora je stalan proces kako bi revizori mogli akceptirati sve promjene koje se događaju u teoriji i praksi i kako bi, na taj način, mogli utjecati na razvoj i usavršavanje revizijske profesije. Jednom stečena licenca, bez obzira o kojoj se državi radi, ne vrijedi trajno. Jedan od razloga zbog kojeg se može izgubiti licenca je i nedovoljno educiranje nakon položenog ispita za zvanje ovlašteni javni računovođa.

3.5.2. Revizijske tvrtke

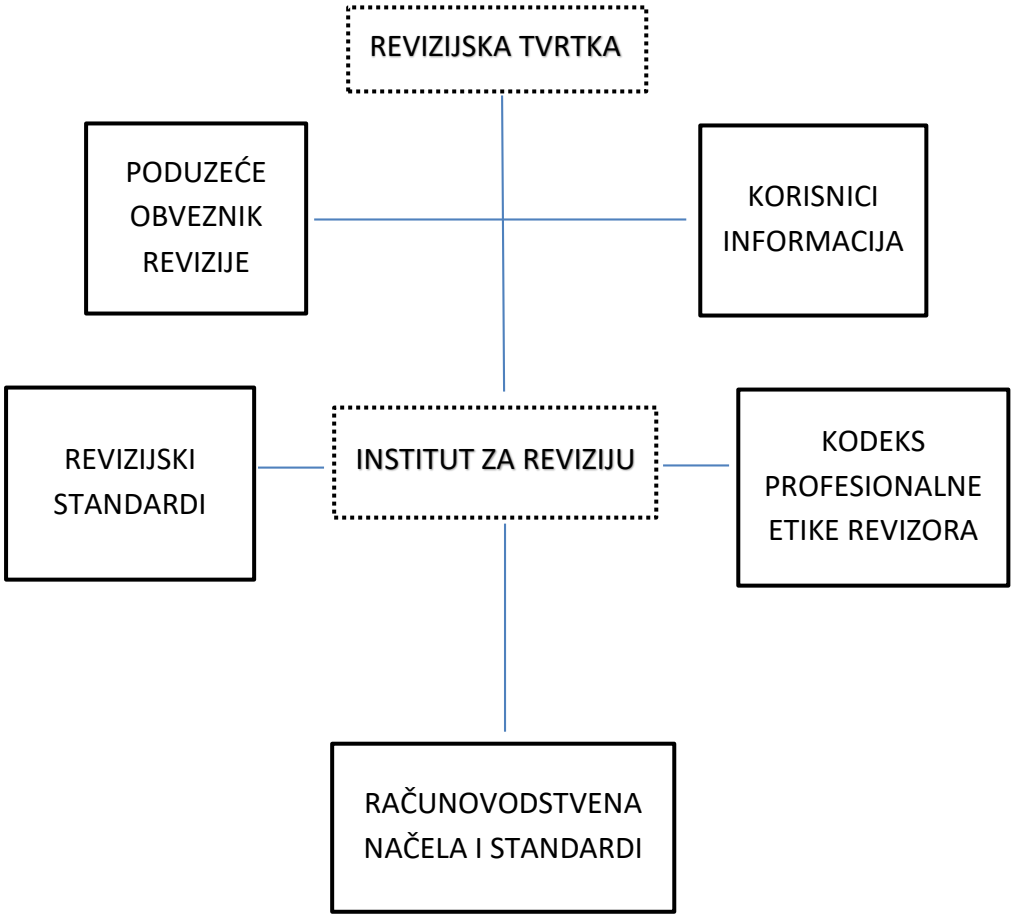
Revizijske tvrtke (*Certified Public Accountants Firms – CPA firms*) su organizacije odnosno trgovačka društva koje su ovlaštene za provedbu stručne i neovisne revizije. Podrazumijeva se da se radi o neovisnoj eksternoj reviziji, a u pravilu su objekt takve revizije financijski izvještaji određenog poduzeća. Kako bi obavljale svoj posao, revizijske tvrtke moraju biti članice nacionalnih instituta za reviziju ili/i računovodstvo koji imaju i velike ovlasti u nadziranju rada revizijskih tvrtki odnosno provjeravaju obavlja li se revizijski posao stručno i profesionalno te da li revizijska tvrtka primjenjuje revizijske standarde i poštuje kodeks profesionalne etike revizora. [47]

S aspekta vlasništva, najčešći organizacijski oblik revizijske tvrtke je partnerstvo ili ortakluk (*partnership*). Razlikujemo još i tvrtku u pojedinačnom vlasništvu (*sole proprietership*) i dioničarsko društvo ili korporacija (*corporation*). U zadnje se vrijeme organizacijski status mijenja i revizijske tvrtke se sve češće organiziraju kao korporacija, zbog djelotvornijeg upravljanja poslovanjem i problematike odgovornosti revizora. Revizorske tvrtke mogu pružati različite usluge, odnosno ono što je dopušteno odrednicama profesionalne etike. Osim poslova revizije financijskih izvještaja, ove se tvrtke mogu baviti i širokim spektrom

[47] Prilagođeno prema: Mališ, S., Tušek, B., Žager, L. (2012). Revizija – načela, standardi i postupci, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb, str. 103.

ostalih računovodstvenih i financijskih poslova. Revizijska tvrtka u svome radu bitno ovisi o institutu za reviziju. Institut je taj koji donosi "pravila igre" za revizijske tvrtke a čime se nastoji osigurati kvalitetan rad i zaštiti revizijska profesija.

Slika 4: **Položaj revizijske tvrtke i instituta za reviziju u procesu revizije**

Izvor: Revizija – načela, standardi, postupci (2012). Sanja Sever Mališ, Boris Tušek, Lajoš Žager

Na slici 4 prikazano je kako revizijska tvrtka, kao neposredni izvršilac revizije, pozicionirana je između poduzeća koje je obveznik revizije i korisnika informacija o provedenoj reviziji. U tom kontekstu revizijska tvrtka predstavlja sponu između obveznika revizije i korisnika informacija i putem te veze korisniku se osiguravaju objektivne i realne informacije o

poslovanju poduzeća, tj. potvrda o objektivnosti i realnosti financijskih izvještaja promatranog poduzeća.

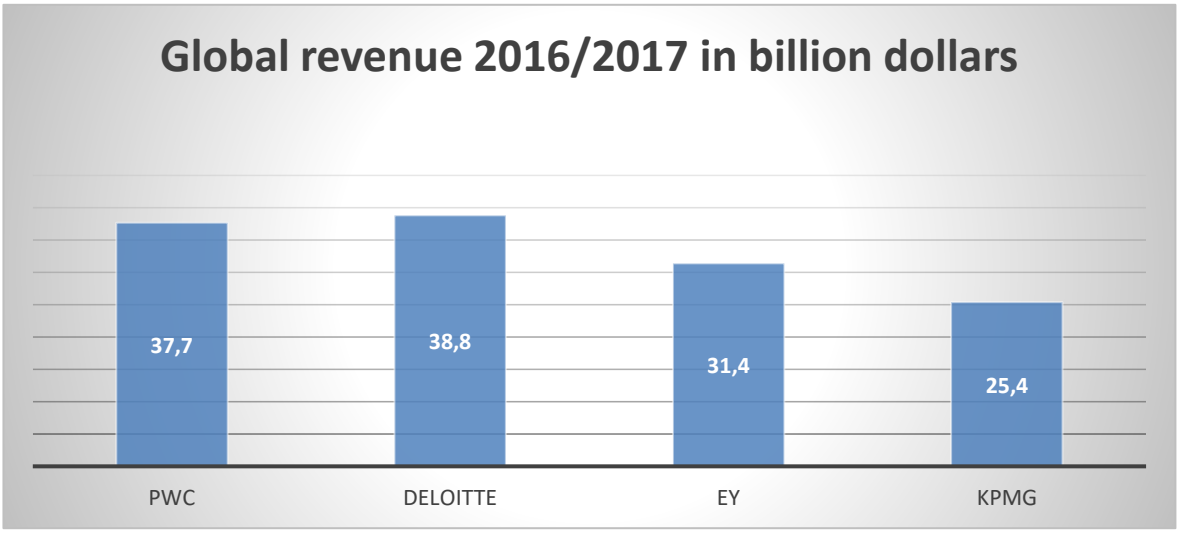
Najveće, najpoznatije i najznačajnije revizijske tvrtke u svjetskim razmjerima su:

1. Deloitte & Touche
2. Ernst & Young
3. KPMG
4. Price Waterhouse Coopers.

Navedene revizijske tvrtke poznate su pod internacionalnim imenom "The Big Four" ili na hrvatskom jeziku "Velika četvorka". Predstavljaju mreže profesionalnih usluga koje se bave revizijom, osiguranjima, porezima, osiguravajućom statistikom i matematikom, korporativnim financijama i legalnim pitanjima. Oni se bave većinom revizijom javnih trgovačkih društava.

U nastavku rada, prikazani su ostvareni prihodi "Velike četvorke" na globalnoj razini, u periodu od 2016. do 2017. godine.

Grafikon 1: **Global revenue 2016/2017 in billion dollars (Globalni prihodi 2016/2017 u milijardama dolara)**

Izvor: EFC - efinancial careers, URL: https://news.efinancialcareers.com/uk-en/204621/working-for-the-big-four-pwc-deloitte-ey-kpmg

4. POSTUPAK REVIZIJE FINANCIJSKIH IZVJEŠTAJA PREMA MEĐUNARODNIM REVIZIJSKIM STANDARDIMA

Provođenje eksterne revizije, odnosno revizije financijskih izvještaja poslovnog subjekta, izuzetno je slojevit i kompleksan proces koji zahtjeva stručnost, profesionalnost i etičnost. Postupak primjene Međunarodnih revizijskih standarda ovisi, prije svega, o metodologiji revizije koju primjenjuje određeno revizijsko društvo. S aspekta korisnika financijskih izvještaja i izvješća neovisnog revizora, najznačajniji je MRevS 700 – *Formiranje mišljenja i izvješćivanje o financijskim izvještajima*.

Prilikom izrade revizorskog izvješća, revizori redovito prolaze sljedeće faze:

- Predrevizijske radnje,
- Planiranje revizije,
- Razmatranje sustava internih kontrola i provođenje testova kontrole,
- Provođenje dokaznih testova,
- Dovršavanje revizije,
- Oblikovanje i izdavanje revizorskog mišljenja.

Proces revizije započinje preuzimanjem obveze revizije i u tom kontekstu revizor upućuje klijentu pismo o preuzimanju obveze revizije, odnosno pismo o revizijskom angažmanu. "Navedenim pismom revizor potvrđuje svoje imenovanje te ukazuje na cilj i djelokrug revizije. Osim toga, revizor podsjeća menadžment klijenta na njegovu odgovornost i obveze."[48] Temeljni cilj pisma o revizijskom angažmanu je uspostavljanje dobre komunikacije između revizora i menadžmenta klijenta.

Nakon preuzimanja obveze revizije, slijedi upoznavanje poslovanja klijenta s ciljem kvalitetnog planiranja i obavljanja revizije financijskih izvještaja. Prilikom upoznavanja, naglasak se stavlja i na financijske i nefinancijske informacije, te na upoznavanje uže i šire okoline u kojem klijent posluje. Za upoznavanje klijenta, značajni su i analitički postupci koji podrazumijevaju analizu značajnih pokazatelja i tendencija, uključujući i rezultate

[48] Mališ, S., Tušek, B., Žager, L. (2012). Revizija – načela, standardi i postupci, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb, str. 192.

istraživanja neuobičajenih promjena i stavaka. Analitički postupci posebice su značajni u fazi planiranja revizije jer upućuju na moguće rizike.

Planiranje revizije odvija se tijekom cijelog postupka revizije, gdje plan revizije predstavlja vremenski raspored revizijskih poslova te prenošenje poslova na osoblje uključeno u reviziju. Zatim slijedi upoznavanje i ocjena sustava internih kontrola, gdje se isti računovodstvene i neračunovodstvene kontrole te interna revizija koja predstavlja nadzor nad sustavom internih kontrola. Sustav internih kontrola koji je dobro organiziran, uvelike olakšava i skraćuje provedbu revizije.

Za provedbu revizije, važna je i procjena revizijskih rizika – revizor mora procijeniti inherentni i kontrolni rizik koji postoje bez obzira na to provodi li se revizija financijskih izvještaja, i u skladu s tom procjenom revizor mora odrediti prihvatljivost rizika neotkrivanja koji je neposredno povezan s procesom revizije financijskih izvještaja.

Kako bi mogao izraziti mišljenje i sastaviti izvješće, revizor mora prikupiti odgovarajuće dokaze. Upravo zbog toga je pribavljanje dokaza najznačajniji segment cjelokupnog procesa revizije financijskih izvještaja. Metode koje služe za prikupljanje dokaza su:

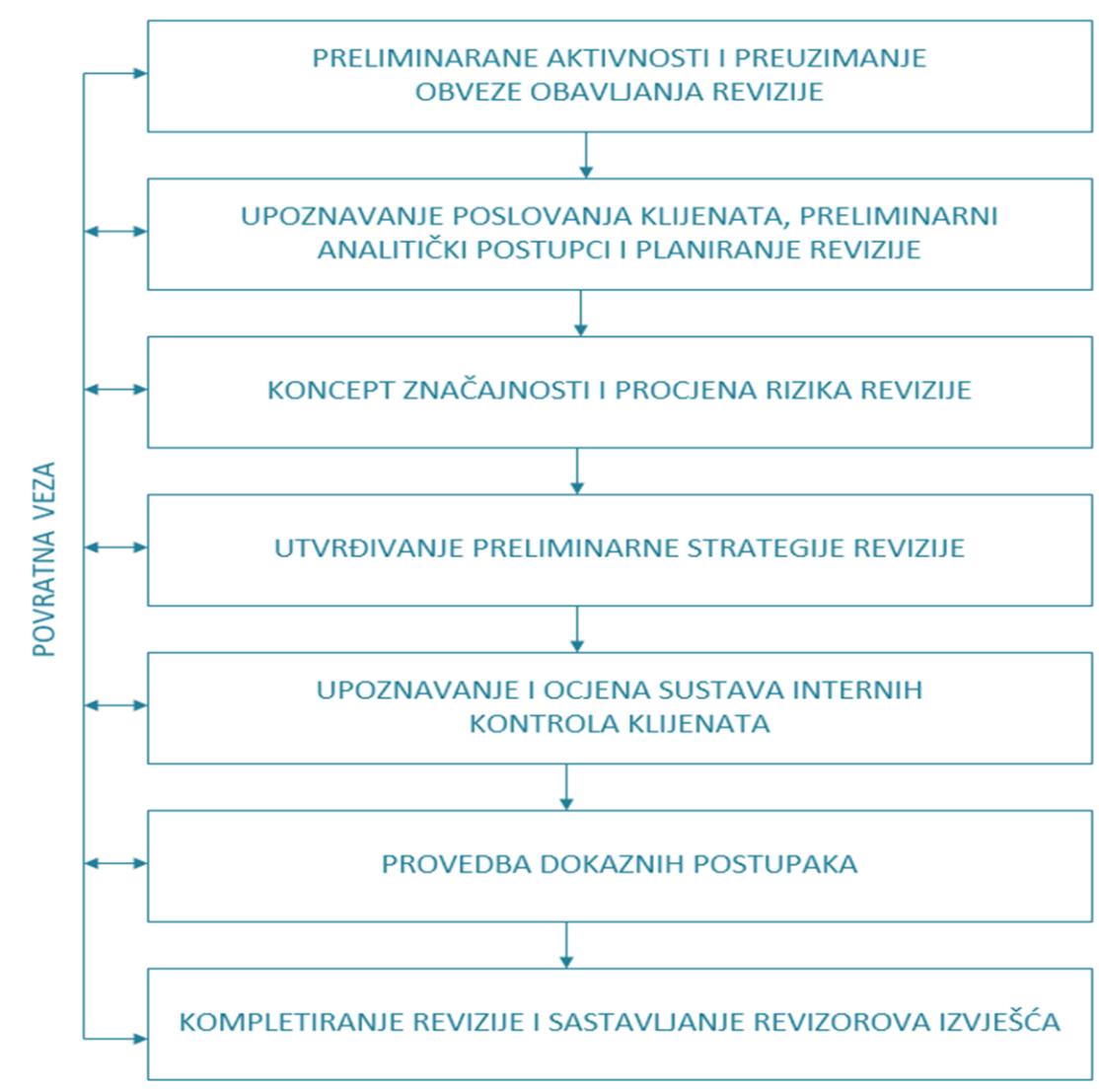
- inspekcija,
- promatranje,
- ispitivanje i potvrđivanje,
- izračunavanje,
- analitički uvid.

Dokazi se odlažu u radnu dokumentaciju koja predstavlja potporu za izražavanje revizorskog mišljenja. Na temelju prikupljenih dokaza revizor formira mišljenje o realnosti i objektivnosti financijskih izvještaja te sastavlja svoje izvješće.

Sastavljanje izvješća predstavlja posljednju fazu, no, postoje okolnosti koje mogu uvjetovati ispravljanje financijskih izvještaja i u tom kontekstu govori se o revizorovom izvješću o ispravljenim financijskim izvještajima kojim on zamjenjuje svoje prethodno izvješće.

U nastavku, radi bolje preglednosti, na slici broj 5 prikazuju se sve prethodno navedene faze revizijskih aktivnosti.

Slika 5: **Temeljne faze integrativnog procesa revizije financijskih izvještaja**

Izvor: Analiza financijskih izvještaja – načela, postupci i slučajevi, 3. izmijenjeno i dopunjeno izdanje (2017). Katarina Žager, Ivana M. Sačer, Sanja S. Mališ, Ana Ježovita, Lajoš Žager.

4.1. Predrevizijske radnje

"Revizija financijskih izvještaja započinje nizom predrevizijskih radnji koje prethode ostalim revizijskim aktivnostima. Tako prije planiranja revizije i ostalih faza revizijskog procesa revizor:

- Razmatra hoće li prihvatiti novog odnosno zadržati postojećeg klijenta,
- Uspostavlja komunikaciju s revizorskim odborom,
- Priprema pismo o preuzimanju obveze revizije,
- Razmatra i procjenjuje rad internog revizora."[49]

Kod predrevizijskih radnji, bitno je razlikovati radnje koje se poduzimaju prema novom klijentu u odnosu na one koje se poduzimaju prema postojećem klijentu. Prije nego što se sklopi ugovor o poslovnoj suradnji za obavljanje poslova revizije, u slučaju novog klijenta, revizor će prikupiti što više financijskih i drugih informacija , uključujući i informacije o poštenju i ugledu njegova menadžmenta. "Osim toga, prije nego što prihvati bilo koji angažman, revizor mora razmotriti svaku potencijalnu prijetnju nepoštovanju temeljnih revizorskih načela koju može izazvati budući angažman."[50] U slučaju da je kod potencijalnog klijenta prije provedena revizija, novi revizor će prije započinjanja prve revizije treba raspitati o njemu kod prethodnog revizora. Da bi to učinio, uobičajeno je da novi revizor traži dopuštenje od potencijalnog klijenta jer je prethodnom revizoru zabranjeno otkrivanje povjerljivih informacija o klijentu bez njegovog dopuštenja. Prijašnji revizori ne smiju davati podatke o svojim bivšim klijentima već za to treba tražiti dopuštenje od potencijalnog klijenta. U slučaju da potencijalni klijent zabrani komunikaciju s bivšim revizorom, to može biti jasan signal da nešto nije u redu.

Nakon što je proveden postupak predrevizijske radnje, ukoliko revizor prihvati obavljanje revizije, sastavlja se ugovor između klijenta i revizorskog društva. Ugovorom se određuje cilj i djelokrug revizije, opseg odgovornosti revizora prema klijentu i obrnuto.

[49] Filipović, I. (2009). Revizija, Sinergija nakladništvo d.o.o., Zagreb, str.102-103.
[50] Miletić, A. (2010). Planiranje revizije. RRiF br. 12/10., str. 127.

„U pismu ili ugovoru o prihvaćanju angažmana revizor treba:

- odrediti predmet revizije,
- odrediti okvir financijskog izvještavanja klijenta,
- utvrditi obveze i odgovornosti menadžmenta klijenta o sastavljanju financijskih izvještaja i o pružanju svih značajnih informacija revizoru,
- utvrditi obveze i odgovornosti revizije,
- utvrditi oblik izvještaja o obavljenoj reviziji,
- utvrditi cijenu revizije,
- utvrditi vrijeme obavljanja revizije.“ [51]

"Kada se radi o zadržavanju postojećeg klijenta, revizor treba periodično procjenjivati hoće li zadržati postojećeg klijenta. Procjena se uobičajeno obavlja pri kraju revizije ili ako se pojavi neko značajno nesuglasje menadžmenta i klijenta."[52]

Ukoliko se radi o nastavku poslovne suradnje između revizorske tvrtke i postojećeg klijenta, pretpostavka je da revizor već raspolaže s dovoljno informacija o poslovanju društva. Bez obzira na tu činjenicu, postupak procjenjivanja trebao bi se raditi svake godine prije zaključivanja ugovora o poslovnoj suradnji jer je moglo doći do nekih promjena koje mogu ugroziti nastavak poslovne suradnje, bilo da se promijenila uprava, menadžmenta, vlasnik i sl.

„Indikacije koje upućuju na to da ne treba zadržati postojećeg klijenta jesu:

- pojavilo se bitno nesuglasje između menadžmenta i klijenta (npr. Uprava društva i revizor imaju oprečna stajališta o računovodstvenim pitanjima),
- neslaganje oko visine naknade za usluge revizora,
- tijekom godine je došlo do događaja koji rezultira rizikom u budućem poslovanju klijenta (npr. pokrenut je spor protiv društva koji može imati negativne konotacije na reputaciju društva, ali i revizorskog društva),

[51] Roška, V. (2012). Skripta predavanja iz predmeta Revizija, Zagreb, str. 73.
[52] Filipović, I. (2009). Osnove revizije, Ekonomski fakultet Split, Split., str. 52.

- došlo je do širenja/rasta društva i sadašnji revizorski kapaciteti (broj ljudi i/ili stručna spremnost) nisu dovoljni da bi revizija mogla biti obavljena u skladu s MRevS-ima i/ili Kodeksom profesionalne etike revizora.“ [53]

4.2. Planiranje revizije

Učinkovito obavljanje revizije financijskih izvještaja temelji se na detaljnom planiranju revizijskog posla. Planiranje revizije obuhvaćeno je sljedećim standardima: MRevS 300 – *Planiranje revizije financijskih izvještaja*, MRevS 315 – *Razumijevanje poslovnog subjekta i njegova okruženja te procjenjivanje rizika značajnog pogrešnog prikazivanja,* MRevS 320 – *Značajnost u reviziji* i MRevS 330 – *Revizijski postupci kao reakcija na procijenjene rizike.*

Plan revizije detaljniji je od opće strategije revizije i sadržava vrste, vremenski raspored i opseg postupaka koje trebaju obaviti članovi tima kako bi prikupili dovoljno primjerenih revizijskih dokaza na osnovi kojih mogu izraziti mišljenje o realnosti i objektivnosti financijskih izvještaja. Opseg planiranja mijenja se prema veličini poslovnog subjekta, složenosti revizije, revizorovom iskustvu stečenom kod poslovnog subjekta, kao i prema poznavanju poslovanja. U planiranje je potrebno uključiti i menadžment društva nad kojim se revizija obavlja jer informacije koje se od menadžmenta mogu dobiti su bitan dio planiranja. Upoznavanje poslovanja važan je dio planiranja, naime, revizorovo poznavanje poslovanja pomaže pri određivanju događaja, transakcija i postupaka. Revizor treba razraditi i dokumentirati opći plan revizije, za koji je on odgovoran. Pitanja koja revizor razmatra pri razradi općeg plana revizije uključuju:

- poznavanje poslovanja,
- razumijevanje računovodstvenog sustava i sustava internih kontrola,
- rizik i značajnost,
- vrsta, vremenski raspored i opseg postupka,
- koordiniranje, usmjeravanje, nadgledanje i pregled,
- zahtjevi za osobljem,

[53] Miletić, A. (2010). Planiranje revizije. RRiF br. 12/10., str. 127.

- ostala pitanja kao što su uvjeti preuzimanja obveze revizije i zakonske odgovornosti, vrsta i vrijeme izvještavanja itd.

Planiranje revizije je zakonska obveza ali uz tu zakonsku obvezu postoje još nekoliko razloga zbog čega je dobro planirati reviziju:

- "Revizija je projektni postupak koji se radi u fazama i koji obuhvaća snimanje poslovanja društva i utjecaj različitih događaja u tijeku poslovanja na financijske izvještaje društva. Ako se revizija obavlja u fazama, na vrijeme će se otkriti najveći rizici i olakšati proces završne revizije.
- Moguće je obaviti testiranja u prethodnoj reviziji. Ako rezultati revizorskih procedura budu takvi da upute na materijalne greške u financijskim izvještajima, revizor će već u fazi prije kraja godine upozoriti klijenta na posljedice koje mogu proizaći u revizorskom izvješću ako se do kraja godine ne isprave greške. Tada računovođa može na miru promotriti i objasniti okolnosti upravi i uprava može donijeti odluku do kraja godine, bez pritiska revizora zbog kratkog roka za izvještavanje.
- Upoznavanjem klijentovog poslovanja već će se prije kraja godine moći bolje odrediti vrijeme potrebno u završnoj reviziji i bolje alocirati ljude, odnosno optimizirati troškove."[54]

Revizori su obvezni utvrditi i procijeniti rizik koji može imati za posljedicu materijalno značajno pogrešno iskazivanje. U planiranju revizije, prije nego što se krene u analize financijskih podataka, trebamo steći dovoljno razumijevanje poslovnog subjekta i njegovog okruženja – užeg i šireg – kako bi revizor identificirao i procijenio rizik koji se kriju u njegovu poslovanju, odnosno rizik pogrešnog prikazivanja financijskih izvještaja. Poslovni rizik društva može biti uzrokovan vanjskim i unutarnjim čimbenicima. Vanjski rizici nazivaju se još inherentni rizici, i to su oni koje klijent može identificirati, ali na njih ne može utjecati. Unutarnji se rizici još zovu kontrolirani rizici, što znači da ih društvo može identificirati i kontrolirati. Procjenu poslovnih rizika, i vanjskih i unutarnjih, radimo na više načina. "Revizori će kroz razgovor s klijentom (upravom, odjelom interne revizije, razgovorom s prethodnim revizorom i ostalim savjetnicima koji su pružali usluge klijentu)

[54] Ibid., str. 122.

te kroz službene publikacije, zapisnike sa sastanaka, interna izvješća uprave i poznavanjem zakona i propisa koji uređuju tu granu gospodarstva identificirati i klasificirati rizike i procijeniti njihovu značajnost za financijske izvještaje.
Drugi je način da sami provodimo analitičke postupke, a treći da promatramo i ispitujemo odnosno testiramo. Prva dva načina provodimo u procesu planiranja, a treći u kasnijim procesima revizije."[55]

Nakon što su identificirani rizici, prelazi se na značajnost, no neki revizori koriste termin materijalnost. "U definiranju plana revizije, potrebno je izračunati prihvatljivu razinu značajnosti kako bi znali iznad koje je svote informacija značajna"[56] Informacija je značajna ako njeno izostavljanje ili krivi prikaz mogu utjecati na poslovne odluke koje korisnici donose na temelju financijskih izvještaja. Značajnost više osigurava granicu ili prijelomnicu, nego što je primarno kvalitativno obilježje koje mora imati informacija da bi bila korisna.
Bitno je već u procesu planiranja revizije odrediti prag materijalnosti iznad koje se može reći da je nađena greška materijalna, odnosno da ima utjecaja na pozicije u financijskim izvještajima. "Pri odlučivanju o odgovarajućoj osnovi za izračun materijalnosti trebamo razmotriti:

- imaju li pojedine stavke tendenciju da budu fokus korisnika;
- prirodu entiteta, njegovog životnog ciklusa i njegove okoline;
- vlasničku strukturu i način financiranja;
- relativnu volatilnost kategorije koju smo uzeli za osnovu."[57]

4.3. Razmatranje sustava internih kontrola i provođenje testova kontrole

Upoznavanje i ocjena sustava internih kontrola sastavni je dio procesa revizije financijskih izvještaja, bez obzira ne prethodno utvrđenu preliminarnu strategiju. Razumijevanje internih kontrola uključuje ocjenjivanje oblikovanosti kontrola i utvrđivanje jesu li one implementirane. Koliko će detaljno revizor procijeniti sustav internih kontrola ovisi o samom revizoru i o njegovoj osobnoj i profesionalnoj procjeni. Uobičajeno se ističe da je

[55] Prilagođeno prema: Revizorska komora – MrevS 315, URL: http://www.revizorska-komora.hr/pdf/MRevS/2015_MRevS%20315%20(izmijenjen)_final.pdf (pristupljeno 14. ožujka 2018.)
[56] Miletić, A. (2010). Planiranje revizije. RRiF br. 12/10., str. 126.
[57] Ibid., str. 126.

pouzdan sustav internih kontrola značajan doprinos realnosti i objektivnosti financijskih izvještaja. "Interna kontrola je proces kojeg provodi menadžment i zaposleni sa svrhom osiguranja razumnog uvjerenja s obzirom na ostvarivanje sljedećih ciljeva: pouzdanost financijskog izvješćivanja, usklađenost sa zakonskim propisima i ostalom regulativom, efikasnost i efikasnost poslovnih operacija."[58] Pouzdanost sustava internih kontrola ima veliko značenje ne samo za menadžment, nego i za revizorov izbor pristupa reviziji financijskih izvještaja.

"Komponente sustava internih kontrola jesu (MRevS 315):

- okruženje kontrola (uvjeti u kojima se provodi kontrola kao što su poštenje i etičke vrijednosti, privrženost kompetentnosti za određene poslove, sudjelovanje menadžmenta i revizijski odbor, filozofija i poslovni stil menadžmenta, organizacijska struktura, dodjeljivanje ovlasti i odgovornosti te kadrovska politika,
- postupci poslovnog subjekta za procjenu rizika (menadžment procjenjuje rizik financijskih izvještaja kroz analizu raznovrsnih okolnosti mjerodavnih za pripremu realnih i objektivnih financijskih izvještaja),
- informacijski sustav (sastoji se od hardvera, softvera, ljudi, postupaka i procedura)
- kontrolne aktivnosti (pregledi uspješnosti, aplikacijske i opće kontrole, fizičke kontrole, odjela dužnosti),
- monitoring kontrola (procjenjivanje kvalitete internih kontrola)."[59]

Nastojeći osigurati što uspješnije poslovanje poduzeća i zaštitu interesa vlasnika kapitala u suvremenim uvjetima, sustav internih kontrola oblikuje menadžment poduzeća kao svojevrsni nadzor nad poslovanjem. Sustav internih kontrola razlikuje se od poduzeća do poduzeća, što je uvjetovano brojnim čimbenicima kao što su veličina poduzeća, organizacijska struktura, način rukovođenja, osposobljenošću zaposlenih i sl.

Okruženje ili uvjeti u kojima se provodi kontrola su:

- procjena rizika – podrazumijeva prepoznavanje, analizu i upravljanje relevantnim unutarnjim i vanjskim rizicima u pripremi realnih i objektivnih financijskih izvještaja

[58] Boynton, W.C., Kell, W.G. (1996). Modern Auditing, John Wiley & Sons, str. 254
[59] Roška, V. (2012). Skripta predavanja iz predmeta Revizija, Zagreb, str. 77.

sukladno općeprihvaćenim računovodstvenim načelima. Rizici mogu biti unutarnji i vanjski. Rizik financijskog izvještavanja veći je kada poduzeće posluje u uvjetima čestih promjena zakonskih propisa i usvajanja novih, česte fluktuacije zaposlenih, implementacija informacijskih tehnologija i sl. Menadžment procjenjuje rizike kad oblikuje odgovarajući sustav internih kontrola, kako bi se mogućnost pogrešaka i prijevara svela na najmanju moguću mjeru. Revizor procjenjuje rizike kada donosi odluku o količini i kvaliteti revizijskih dokaza koje mora prikupiti kako bi mogao izraziti mišljenje.

- kontrolne aktivnosti – to su politike i postupci kojima se osigurava da su sve potrebne radnje u svezi s upravljanjem relevantnim rizicima poduzete u ostvarivanju ciljeva poduzeća.
- informacije i komunikacija – svrha računovodstveno-informacijskog sustava i sustava komunikacije jest analiziranje, klasificiranje, sumiranje i procjenjivanje u novcu izraženih poslovnih transakcija te izvještavanje zainteresiranih korisnika o njihovim financijskim i ekonomskim učincima.
- nadzor – aktivnosti nadzora i provjeravanja sustava internih kontrola nužne su kako bi se dobilo razumno uvjerenje o ostvarivanju ciljeva poduzeća.

"Revizorovoj ocjeni sustava internih kontrola klijenta i konačnoj procjeni kontrolnog rizika, kao podlozi za definiranje vrste, opsega i vremenskog rasporeda dokaznih postupaka, prethodi upoznavanje i razumijevanje sustava internih kontrola."[60]

Kada revizor odluči o strategiji koju će izabrati, a to ovisi o tome hoće li se pouzdati u sustav internih kontrola ili ne, ostaju mu na raspolaganju dvije strategije:

- strategija nepouzdavanja u sustav internih kontrola ili
- strategija pouzdavanja u sustav internih kontrola.

U slučaju da se odluči za prvu strategiju, revizor se odlučio provoditi dokazne testove bez da se osloni na kontrolne postupke društva. U drugom slučaju, revizor se svjesno oslanja na kontrolne postupke društva no to ga obvezuje na detaljnije poznavanje interne kontrole.

[60] Tušek, B., Žager, L. (2007). Revizija, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb, str. 199.

U svrhu efikasnog planiranja revizije, revizor oblikuje testove kontrole kako bi dobio dovoljno odgovarajućih dokaza o postojanju i operativnoj učinkovitosti sustava internih kontrola. Testovi kontrole usmjeravaju se na pronalaženje pogrešaka u primjeni kontrola. Rezultati primjene testova kontrole ishodište su za konačnu procjenu kontrolnog rizika, koja je podloga za konačnu procjenu rizika neotkrivanja i definiranje vrste, opsega i vremenskog rasporeda dokaznih testova.

Oblikovanje svrhovitih testova kontrole podrazumijeva utvrđivanje:[61]

- vrsta testova kontrole – podrazumijevaju se revizijski postupci koji će biti uključeni u neki test kontrole.
- opsega testova kontrole – opseg testova kontrole određen je revizorovom procjenom kontrolnog rizika. Opsežniji testovi kontrole obavljaju se u slučaju kada je revizor odabrao strategiju pouzdavanja u sustav internih kontrola.
- vremenski raspored testova kontrole - odnosi se na utvrđivanje onih intervala tijekom godine kada bi bilo primjereno provoditi planirane testove kontrole.

4.4. Provođenje dokaznih testova

Provođenje dokaznih testova obuhvaća revizijske postupke koji se obavljaju u svrhu prikupljanja revizijskih dokaza o pogreškama u iznosima na računima te pozicijama financijskih izvještaja. Za ovu fazu može se reći da je vremenski najzahtjevnija faza cjelokupnog procesa. "Vrste dokaznih testova su:

- Neovisni testovi poslovnih događaja,
- Analitički postupci,
- Testovi salda."[62]

[61] Prilagođeno prema: Filipović, I. (2009). Revizija, Sinergija nakladništvo d.o.o., Zagreb, str. 122.
[62] Filipović, I. (2009). Osnove revizije, Ekonomski fakultet Split, Split, str. 65.

Neovisni testovi poslovnih događaja odnose se na testiranje pojedinačnih poslovnih događaja koji utječu na povećanje ili smanjenje salda na računima glavne knjige.

Tim testovima provjeravaju se izjave menadžmenta o postojanju, potpunosti i valjanosti.

Analitički postupci koriste se kao pomoć revizoru pri planiranju revizije kako bi se odredile vrste, opseg i vremenski raspored daljnjih revizijskih postupaka. Također, koriste se i kao dokazni postupci kada njihova primjena može biti učinkovitija u smanjivanju rizika značajnog pogrešnog prikazivanja. Koriste se još i kao sveobuhvatni pregled financijskih izvještaja na kraju revizije. Primjena analitičkih postupaka ne iziskuje puno vremena te izaziva najniže troškove.

Testovi salda koncentriraju se na provjeravanje stavki koje tvore konačno stanje na računima glavne knjige te pozicijama financijskih izvještaja. Ti testovi su važni budući da se pomoću njih dokazuje postojanje značajnih pogrešaka na računima glavne knjige odnosno pozicijama bilance, računa dobiti i gubitka i ostalih financijskih izvještaja. Testovi salda nerijetko zahtijevaju veliki uzorak, što dovodi do povećanja vremena njihove provedbe, a time i troškove revizije u cjelini.

Opseg dokaznih testova ovisi o profesionalnoj posudbi revizora. Veći opseg revizijskih dokaznih postupaka potreban je kada je revizor donio odluku o prihvaćanju niže razine rizika neotkrivanja. Prihvatljiva razina rizika neotkrivanja neposredno utječe i na vremenski raspored dokaznih testova. Viša razina rizika neotkrivanja zahtijeva provedbu dokaznih testova nekoliko mjeseci prije kraja poslovne godine. Niža razina rizika neotkrivanja zahtijeva provedbu dokaznih testova blizu i oko kraja poslovne godine. Provođenje dokaznih testova nekoliko mjeseci prije datuma bilance može povećati rizik postojanja materijalno značajnih pogrešaka u financijskim izvještajima. Za ispravno oblikovanje i provođenje testova potrebno je ne samo poznavati temeljna načela i revizijske standarde nego i uvažavati sve specifičnosti konkretne situacije u kojoj se obavlja revizijsko ispitivanje. "U oblikovanju mišljenja o realnosti i objektivnosti financijskih izvještaja dokazni testovi imaju neprocjenjivu važnost. U većini revizija dokazni testovi obavljaju se istodobno s testovima kontrole."[63]

[63] Prilagođeno prema: Filipović, I. (2009). Revizija, Sinergija nakladništvo d.o.o., Zagreb, str. 127.

Kvaliteta revizijskih dokaza može se promatrati kroz sljedeća četiri obilježja:

- Značajnost – revizijski dokazi moraju biti relevantni revizijskom cilju koji se testira.
- Izvor - kvaliteta (pouzdanost) revizijskih dokaza ovisi o njihovu izvoru. Tako su vanjski dokazi pouzdaniji nego unutarnji.
- Vrijeme prikupljanja – na kvalitetu revizijskih dokaza utječe i vrijeme njihova prikupljanja, odnosno vrijeme primjene revizijskih postupaka za prikupljanje odgovarajućih dokaza.
- Objektivnost – revizijski dokazi koji su po svojoj prirodi objektivniji, odnosno koji se mogu rekonstruirati i potvrditi od drugih, kvalitetniji su u odnosu na dokaze koji su subjektivni i pod utjecajem osobne interpretacije i prosudbe.

Radnu dokumentaciju revizor treba razmatrati u kontekstu revizijskih standarda, prije svega u svezi sa standardima izvođenja ili obavljanja revizije. Od revizora se zahtijeva da pribavi dovoljno odgovarajućih dokaza kako bi izrazio utemeljeno mišljenje o realnosti i objektivnosti financijskih izvještaja. Dokazi su sadržani u radnoj dokumentaciji revizora ili radnim spisima. Pomoću radne dokumentacije dokazuje se da je revizija doista obavljena i da je obavljena korektno. "Radna dokumentacija revizoru pomaže na nekoliko načina:

- Pomaže pri raspodjeli i koordinaciji posla,
- Pomaže iskusnim ovlaštenim revizorima i poslovodstvu u nadgledanju i ocjeni rada članova revizorskog tima,
- Osigurava podlogu za izražavanje mišljenja o realnosti i objektivnosti financijskih izvještaja klijenta,
- Predstavlja revizorov dokaz da je reviziju obavio sukladno revizijskim standardima, poglavito standardima obavljanja revizije,
- Pomaže planiranju i obavljanju buduće revizije kod istog klijenta."[64]

Oblici radne dokumentacije:[65]

- Administrativna dokumentacija,
- Radna bruto bilanca,
- Osnovne tablice,

[64] Meigs, W.B., Whittington, O.R., Pany, K.J., Meigs, R.F. (1988). Principles of Auditing, str. 327.
[65] Prilagođeno prema: Mališ, S., Tušek, B., Žager, L. (2012). Revizija – načela, standardi i postupci, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb, str. 262.-264.

- Ispravci knjiženja i reklasifikacija knjiženja,
- Pomoćne tablice,
- Analiza konta glavne knjige,
- Potvrdni dokumenti (konfirmacije),
- Obračuni,
- Ostala dokumentacija.

4.5. Dovršavanje revizije

Nakon što su provedeni dokazni testovi, prikupljeni revizijski dokazi objedinjuju se i vrednuju. "Najvažniji revizijski postupci u fazi dovršavanja revizije jesu:

1. Razmatranje potencijalnih financijskih obveza,
2. Razmatranje događaja nakon datuma bilance,
3. Završni postupci procjene revizijskih dokaza."[66]

Ovi postupci odnose se na cjelinu financijskih izvještaja, provode se nakon datuma bilance, uključuju veći stupanj subjektivne procjene revizora, te ih u pravilu, provode voditelji revizorskog tima.

"Potencijalna financijska obveza definira se kao postojeće stanje, položaj ili skup okolnosti koje sadržavaju neizvjesnost glede mogućeg gubitka, koja će se razriješiti kada se neki budući događaj ostvari ili otpadne."[67] Bitne značajke potencijalne obveze su:

- riječ je o potencijalnom budućem plaćanju nekom subjektu izvan poduzeća ili značajnom smanjenju oblika imovine,
- postoji nesigurnost gleda iznosa budućeg plaćanja ili smanjenja imovine i
- utjecaj na financijske izvještaje uvjetovan je ishodom nekog budućeg događaja.

Odgovornost za identificiranje i odgovarajući tretman potencijalnih obveza u financijskim izvještajima snosi menadžment klijenta. Ciljevi revizora u razmatranju potencijalnih obveza

[66] Tušek,B., Žager,L.,(2006). Revizija, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb, str. 243-249.
[67] Filipović, I. (2009). Revizija, Sinergija nakladništvo d.o.o., Zagreb, str. 127-128.

odnose se na ocjenjivanje računovodstvenog tretmana potencijalnih obveza koje su revizoru poznate, a koje je poduzeo klijent, ali isto tako i na identificiranje potencijalnih obveza koje utječu na kvalitetu financijskog izvještavanja a menadžment ih nije razmatrao. S potencijalnim obvezama usko su povezane i ugovorne obveze koje proizlaze iz sklopljenih ugovora o budućim transakcijama. Zajedničko obilježje ovih ugovornih ili budućih obveza jest namjera da se one realiziraju u budućnosti.

Odgovornost revizora da ispita realnost i objektivnost financijskih izvještaja klijenta ne ograničava se samo na ispitivanje poslovnih događaja koji su nastali do datuma bilance. Revizor je odgovoran i za ispitivanje događaja nastalih nakon datuma bilance, koji se nazivaju naknadni događaji. "Dvije su vrste naknadnih događaja:

- oni koji neposredno utječu na financijske izvještaje i zahtijevaju ispravljanje (korekciju) u financijskim izvještajima,
- oni koji neposredno ne utječu na financijske izvještaje, ali zahtijevaju odgovarajuće objavljivanje u financijskim izvještajima."[68]

Prva vrsta naknadnih događaja pruža dodatne dokaze o činjenicama koje su postojale na datum bilance i koje utječu na procjenu elemenata financijskih izvještaja, stoga zahtijevaju njihovo ispravljanje. Druga vrsta naknadnih događaja pruža dokaze o značajnim činjenicama koje su nastale nakon datuma bilance, te zahtijevaju odgovarajuće objavljivanje u bilješkama uz financijske izvještaje. Revizijski postupci razmatranja naknadnih događaja uključuju postupke koji se primjenjuju kao sastavni dio dokaznih postupaka u fazi prikupljanja revizijskih dokaza, primjerice cutoff test ili test razgraničenja, ali i dodatne postupke koji su namijenjeni vrednovanju i identificiranju naknadnih događaja. Nakon identificiranja naknadnih događaja, revizor mora utvrditi jesu li oni na odgovarajući način prikazani u financijskim izvještajima. Po pitanju odgovornosti revizora za provedbu postupaka razmatranja naknadnih događaja između datuma njegova izvješća i datuma objavljivanja financijskih izvještaja, ističe se kako revizor nema nikakvu odgovornost za njihovu provedbu.

[68] Ibid., str. 283.

U fazi završnih postupaka procjene dokaza, revizor provodi završne analitičke postupke, zatim konačno procjenjuje sposobnost klijenta da posluje vremenski neograničeno, pribavlja pismo o predstavljanju menadžmenta i obavlja konačni uvid u radnu dokumentaciju.

"U sveobuhvatnom pregledu analitičkim postupcima obuhvaća se cjelina financijskih izvještaja, a posebna pažnja i ovdje se posvećuje neočekivanim saldima, neuobičajenim odnosima u izvještajima i značajnim razlikama u odnosu na očekivane rezultate. Posljedica takvog sveobuhvatnog pregleda može biti potvrda zaključaka koji su stvoreni tijekom revizije, ali isto tako ovim pregledom mogu se utvrditi kritična područja u kojima je potrebno dodatno ispitati da bi se smanjio rizik izražavanja pogrešnog mišljenja."[69]

Pred revizora postavlja se mnoštvo zahtjeva, jedan od njih odnosi se na razmatranje mogućnosti dovođenja u pitanje pretpostavke vremenske neograničenosti poslovanja klijenta. Riječ je o računovodstvenoj pretpostavci na kojoj se temelji postupak sastavljanja i prezentiranja financijskih izvještaja. Kod ocjene vremenske neograničenosti poslovanja klijenta, pretpostavka je da će poduzeće u doglednoj budućnosti nastaviti s poslovanjem te da ne postoji namjera niti potreba likvidacije poduzeća ili smanjenja opsega njegovih aktivnosti. Završni koraci procjene dokaza uključuju konačni uvid i pregledavanje sadržaja radne dokumentacije, koja služi kao podloga za oblikovanje mišljenja i sastavljanje revizorova izvješća. "Nakon što članovi revizorskog tima konačno kompletiraju radnu dokumentaciju, detaljan uvid obavlja voditelj revizorskog tima kako bi mogao sastaviti revizorovo izvješće."[70]

Uvid u radnu dokumentaciju imaju voditelj revizijskog tima i glavni menadžer revizijske tvrtke. Voditelj revizijskog tima treba utvrditi da li radna dokumentacija sadrži dovoljno odgovarajućih revizijskih dokaza koji podržavaju testirane revizijske ciljeve i koji su prikladni za izražavanje mišljenja o realnosti i objektivnosti financijskih izvještaja. Voditelj revizorskog tima, uvid u radnu dokumentaciju uobičajeno obavlja i glavni menadžer revizijske tvrtke, koji ima ovlast da od voditelja tima i svakog revizora pojedinačno zatražiti određena objašnjenja u svezi sa cijelim procesom revizije financijskih izvještaja i da izda naloge za moguću korekciju napravljenog revizijskog posla.

[69] Mališ, S., Tušek, B., Žager, L. (2012). Revizija – načela, standardi i postupci, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb, str. 284-285.
[70] Tušek, B., Žager, L. (2007). Revizija, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb, str. 249.

4.6. Oblikovanje i izdavanje revizorovog mišljenja

Kao krajnji rezultat procesa revizije financijskih izvještaja u kojem je prikupljeno dovoljno odgovarajućih dokaza, revizor sastavlja revizorovo izvješće. Osnovni standard koji određuje strukturu revizorova izvješća je MRevS 700 – *Formiranje mišljenja i izvješćivanje o financijskim izvještajima*. "Temeljni elementi revizorova izvješća o realnosti i objektivnosti financijskih izvještaja su:

a) Naslov
b) Naslovnik
c) Uvodni odjeljak
d) Odgovornost uprave za financijske izvještaje
e) Odgovornost revizora
f) Revizorovo mišljenje
g) Ostale odgovornosti izvještavanja
h) Potpis revizora
i) Datum revizorova izvješća
j) Revizorova adresa."[71]

Iz naslova mora biti vidljivo da se radi o izvješću neovisnog revizora i treba se razlikovati od ostalih revizorovih izvješća (primjerice, izvješća internog revizora).

Naslovnik upućuje na korisnike revizorova izvješća (to su najčešće dioničari ili upravni odbor revidiranog poduzeća), koji ovise o okolnostima provođenja revizije.

U uvodnom odjeljku revizor mora identificirati objekt revizije, odnosno, poduzeće u kojem je obavljena revizija, financijske izvještaje koji su bili revidirani, kao i navesti naziv svakog izvješća sadržanog u financijskim izvještajima, dati sažetak značajnih računovodstvenih politika i druge informacije i pojašnjenja te odrediti datum ili razdoblje obuhvaćeno svakim izvještajem.

[71] Žager, K., M. Sačer, I., Sever, S., Žager,L. (2008). Analiza financijskih izvještaja, Masmedia, Zagreb, str.. 192.

U odjeljku odgovornost uprave za financijske izvještaje mora se jasno naglasiti kako je uprava odgovorna za sastavljanje i objektivno prikazivanje financijskih izvještaja sukladnom primjenjivom okviru financijskog izvještavanja.

Uz to, odgovornost uprave uključuje:

- oblikovanje i funkcioniranje internih kontrola relevantnih za sastavljanje i fer prikaz financijskih izvještaja,
- odabir i primjenjivanje odgovarajućih računovodstvenih politika,
- stvaranje računovodstvenih procjena koje su razumne u danim okolnostima.

Odgovornost revizora je izraziti mišljenje o financijskim izvještajima na osnovi obavljene revizije. Također, taj odjeljak mora sadržavati navod da je revizija provedena sukladno Međunarodnim revizijskim standardima kao i to da ti standardi zahtijevaju od revizora da se ponaša u skladu s etičnim zahtjevima.

Odjeljak revizorovo mišljenje sadržava mišljenje revizora o realnosti i objektivnosti financijskih izvještaja koje se temelji na revizijskim dokazima. U slučaju standardnog pozitivnog mišljenja navodi se da financijski izvještaji u svim značajnim odrednicama istinito i fer prikazuju financijski položaj društva na dan 31.prosinca 20XX.

Ostale odgovornosti izvješćivanja koje su ugovorene ili zakonom propisane unutar istog revizorovog izvješća o financijskim izvještajima te druge te druge odgovornosti izvještavanja moraju se navesti u posebnom odjeljku revizorova izvješća, koji slijedi nakon odjeljka mišljenja.

Revizorovo izvješće treba sadržavati i datum, tj. datum kada je revizor dovršio sve bitne revizijske postupke. Revizorovo izvješće ne smije biti datirano prije nego li je revizor prikupio dostatne i primjerene dokaze. Na kraju revizorova izvješća dolazi adresa i potpis revizora. Izvješće sastavlja i potpisuje ovlašteni revizor u svoje ime i ovlašteni predstavnik u ime revizorskog društva, odnosno samostalnog revizora.

Revizorovo izvješće nije samostalan dokument već mu se prilaže financijsko izvješće koje je bilo predmet revidiranja. „Revizorsko izvješće mora biti u pisanom obliku te mora sadržavati:

- identifikacijske podatke o revidiranom subjektu čiji su godišnji financijski izvještaji ili godišnji konsolidirani financijski izvještaji predmet zakonske revizije,
- naziv godišnjeg financijskog izvještaja ili godišnjeg konsolidiranog financijskog izvještaja i naznaku datuma te razdoblje na koje se odnosi,
- okvir financijskog izvještavanja koji je primijenjen prilikom sastavljanja godišnjeg financijskog izvještaja ili godišnjeg konsolidiranog financijskog izvještaja,
- opis opsega zakonske revizije i revizijske standarde u skladu s kojima se obavila zakonska revizija,
- revizorsko mišljenje koje može biti pozitivno, s rezervom ili negativno te u njemu mora biti jasno navedeno mišljenje ovlaštenog revizora ili revizorskog društva o sljedećem:
    a) pružaju li godišnji financijski izvještaji ili godišnji konsolidirani financijski izvještaji istinit i fer prikaz u skladu s primjenjivim okvirom financijskog izvještavanja i
    b) ako je to primjenjivo, jesu li godišnji financijski izvještaji u skladu s propisima
- upućivanje na sva pitanja na koja je revizorsko društvo upozorilo u posebnom naglasku koji ne predstavlja ograđivanje u revizorskom mišljenju,
- mišljenje i izjavu je li izvješće poslovodstva usklađeno s godišnjim financijskim izvještajima za istu poslovnu godinu, je li izvješće poslovodstva sastavljeno u skladu sa zakonom kojim se uređuje računovodstvo poduzetnika i ostalim propisima te je li, a na temelju znanja i razumijevanja stečenih tijekom zakonske revizije o revidiranom subjektu i njegovu okruženju, ovlašteni revizor utvrdio značajne pogrešne prikaze u izvješću poslovodstva uz opis prirode tih utvrđenih značajnih pogrešnih prikaza,
- izjavu u vezi s bilo kakvom značajnom neizvjesnošću u vezi s događajima ili okolnostima koji značajno mogu dovesti u pitanje sposobnost revidiranog subjekta za nastavak vremenski neograničenog poslovanja,
- podatak o sjedištu revizorskog društva,
- u slučaju zakonske revizije subjekata od javnog interesa dodatno i elemente propisane člankom 10. Uredbe (EU) br. 537/2014."[72]

[72] Zakon.hr, URL: https://www.zakon.hr/z/417/Zakon-o-reviziji (pristupljeno 17. ožujka 2018.)

Revizor formira mišljenje o tome jesu li financijski izvještaji u svim značajnim odrednicama sastavljeni u skladu s primjenjivim okvirima financijskog izražavanja. To bi značilo da su računovodstvene politike prikladno objavljene, da su one u skladu s primijenjenim okvirima izvještavanja, da su informacije koje su prezentirane u financijskim izvještajima relevantne, pouzdane i usporedive, pojmovi koji se koriste u financijskim izvještajima moraju biti primjereni. Uobičajeno se ističe da postoje dvije vrste revizorova izvješća:

- standardno pozitivno revizorovo izvješće,
- modificirano revizorovo izvješće.

Standardno pozitivno izvješće znači da financijski izvještaji pružaju istinit i fer prikaz, financijski položaj, rezultate poslovanja i novčane tokove društva.

Revizorova izvješća koja odstupaju od standardnog pozitivnog izvješća nazivaju se modificirana mišljenja. Međunarodni revizijski standard 705 – *Modifikacije mišljenja u izvješću neovisnog revizora* obrađuje pitanje modificiranih mišljenja. „Ako revizor zaključi, da temeljeno na dobivenim revizijskim dokazima, financijski izvještaji kao cjelina nisu bez značajnog pogrešnog prikazivanja ili ne može prikupiti dostatne i primjerene revizijske dokaze da bi zaključio kako su financijski izvještaji kao cjelina bez značajnog pogrešnog prikazivanja, revizor će modificirati mišljenje u revizorovom izvješću u skladu s MRevS-om 705.“[73]

Ovaj standard razmatra tri vrste modificiranih mišljenja i to:

- mišljenje s rezervom,
- negativno mišljenje,
- suzdržanost od izražavanja mišljenja.

Odluka o tome koja je vrsta modificiranog mišljenja sukladno MRevS 705 ovisi o:

- vrsti pitanja koje uzrokuje modifikaciju, tj. jesu li financijski izvještaji značajno pogrešno prikazani ili, u slučaju nemogućnosti dobivanja dostatnih i primjerenih revizijskih dokaza, mogu biti značajno pogrešni; i

[73] Hrvatska revizorska komora, URL: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:EDfcQsRFzfcJ:www.revizorska-komora.hr/pdf/Strucno-savjetovanje-2011/Prezentacije-2011-web/10_Radionica5-Revizorsko%2520izvjesce,%2520misljenja%2520i%2520angazmani%2520uvjerenja.pptx+&cd=1&hl=hr&ct=clnk&gl=hr (pristupljeno 18. ožujka 2018.)

- revizorovoj prosudbi o tome koliko su učinci prožimajući ili o mogućim učincima problema na financijske izvještaje.

"Revizor će modificirati mišljenje u revizorovom izvješću kada:

- zaključi da, temeljeno na pribavljenim revizijskim dokazima, financijski izvještaji kao cjelina nisu bez značajnog prikazivanja
- revizor ne može pribaviti dostatne primjerene revizijske dokaze da bi zaključio kako su financijski izvještaji kao cjelina bez značajnog pogrešnog prikazivanja."[74]

[74] Ibid. (pristupljeno 18. ožujka 2018.)

5. REVIZORSKO IZVJEŠĆE DRUŠTVA JANAF D.D.

5.1. Opći podaci o društvu

Jadranski naftovod, dioničko društvo (JANAF d.d.) sa sjedištem u Zagrebu, Republika Hrvatska, upravlja naftovodnim sustavom koji je projektiran i građen u razdoblju od 1974. do 1979. godine kao suvremen, efikasan i ekonomičan sustav transporta nafte za domaće i inozemne korisnike. Uz transport nafte, značajne djelatnosti JANAF-a su i skladištenje nafte i naftnih derivata te prekrcaj tekućih tereta. U cilju poticanja regionalne suradnje između naftnih industrija i predstavnika vlada, razmjene informacija, stručnjaka i opreme u slučaju iznenadnog događaja te obuka članova sukladno uvjetima Svjetske pomorske organizacije, JANAF d.d. je član Mediteranske grupe naftne industrije (MOIG), kao i Grupe za upravljanje naftovodnim sustavima u Europskoj udruzi naftnih kompanija za zaštitu okoliša, zdravlje i sigurnost u preradi i distribuciji (CONCAWE i OPMG).

Sustav JANAF-a sastoji se od:

- Prihvatno – otpremnog Terminala Omišalj na otoku Krku sa skladišnim prostorom od 1.000.000 m3 za naftu i 60.000 za naftne derivate te pripadajućim pumpnim i mjernim stanicama i Luke Omišalj.
- Cjevovoda dugačkog oko 622 km s dionicama:
    - Omišalj – Sisak
    - Sisak – Virje – Gola
    - Virje – Lendava
    - Sisak – Slavonski Brod
    - Slavonski Brod – Sotin.
- Prihvatno-otpremnih terminala u Sisku, Virju i Slavonskim Brodu sa skladišnim prostorom (u Sisku od 500.000 m3 i Virju od 40.000 m3) te pripadajućim pumpnim i mjernim stanicama.
- Podmorskog naftovoda Omišalj-Urinj koji povezuje Terminal Omišalj i INA-Rafineriju nafte Rijeka.
- Terminal naftnih derivata JANAF-Žitnjak u Zagrebu (142.000 m3).

JANAF ima ukupno kapaciteta za skladištenje nafte 1,54 milijuna m3 i 202.000 m3 za skladištenje naftnih derivata.

5.2. Revizorsko izvješće za 2016. godinu

U nastavku rada, prikazano je revizorsko izvješće društvo Janaf d.d. i njegovih ovisnih Društava. Revidirana su financijska izvješća za 2016. godinu. Reviziju je provelo društvo Deloitte.

Primjer 1.: **Izvještaj neovisnog revizora dioničarima Jadranskog naftovoda d.d., Zagreb**

Mišljenje

Obavili smo reviziju priloženih konsolidiranih i nekonsolidiranih financijskih izvještaja društva Jadranski naftovod d.d., Zagreb (Društvo) i njegovih ovisnih društava (Grupa), koji obuhvaćaju konsolidirani i nekonsolidirani izvještaj o financijskom položaju na 31. prosinca 2016., konsolidirani i nekonsolidirani izvještaj o sveobuhvatnoj dobiti, konsolidirani i nekonsolidirani izvještaj o promjenama vlasničke glavnice i konsolidirani i nekonsolidirani izvještaj o novčanim tokovima za tada završenu godinu te bilješke uz konsolidirane i nekonsolidirane financijske izvještaje, uključujući i sažetak značajnih računovodstvenih politika. Prema našem mišljenju, priloženi konsolidirani i nekonsolidirani financijski izvještaji fer prezentiraju, u svim značajnim odrednicama, financijski položaj Društva i Grupe na 31. prosinca 2016. i njihovu financijsku uspješnost te njihove novčane tokove za tada završenu godinu u skladu s Međunarodnim standardima financijskog izvještavanja (MSFI-ima) koje je usvojila Europska unija.

Osnova za mišljenje

Obavili smo našu reviziju u skladu sa Zakonom o reviziji i Međunarodnim revizijskim standardima (MRevS-ima). Naše odgovornosti prema tim standardima su detaljnije opisane u našem izvješću neovisnog revizora u odjeljku Odgovornosti revizora za reviziju konsolidiranih i nekonsolidiranih financijskih izvještaja. Neovisni smo od Društva i Grupe u skladu s Kodeksom etike za profesionalne računovođe (IESBA Kodeks) i ispunili smo naše etičke odgovornosti u skladu s IESBA Kodeksom. Vjerujemo da su revizijski dokazi koje smo pribavili dostatni i primjereni da osiguraju osnovu za naše mišljenje.

Ključna revizijska pitanja

Ključna revizijska pitanja su ona pitanja koja su bila, po našoj profesionalnoj prosudbi, od najveće važnosti za našu reviziju konsolidiranih i nekonsolidiranih financijskih izvještaja tekućeg razdoblja. Tim pitanjima smo se bavili u kontekstu naše revizije konsolidiranih i nekonsolidiranih financijskih izvještaja kao cjeline i pri formiranju našeg mišljenja o njima, i mi ne dajemo zasebno mišljenje o tim pitanjima.

Ostale informacije

Uprava je odgovorna za ostale informacije. Ostale informacije sadrže informacije uključene u konsolidirano godišnje izvješće, ali ne uključuju konsolidirane i nekonsolidirane financijske izvještaje i naše izvješće neovisnog revizora o njima. Naše mišljenje o konsolidiranim i nekonsolidiranim financijskim izvještajima ne obuhvaća ostale informacije.

U vezi s našom revizijom konsolidiranih i nekonsolidiranih financijskih izvještaja, naša je odgovornost pročitati ostale informacije i, u provođenju toga, razmotriti jesu li ostale informacije značajno proturječne konsolidiranim i nekonsolidiranim financijskim izvještajima ili našim saznanjima stečenim u reviziji ili se drugačije čini da su značajno pogrešno prikazane. U pogledu Izvješća poslovodstva Društva i Izjave o primjeni kodeksa korporativnog upravljanja, koji su uključeni u konsolidirano godišnje izvješće, obavili smo i postupke propisane Zakonom o računovodstvu. Ti postupci uključuju provjeru uključuje li Izvješće poslovodstva potrebne objave navedene u članku 21., 22. i 24. Zakona o računovodstvu te sadrži li Izjava o primjeni kodeksa korporativnog upravljanja informacije navedene u članku 22. i članku 24. Zakona o računovodstvu. Temeljem provedenih procedura tijekom naše revizije, u mjeri u kojoj smo bili u mogućnost to procijeniti, izvještavamo sljedeće: 1. Informacije uključene u ostale informacije u skladu su, u svim značajnim odrednicama, s priloženim konsolidiranim i nekonsolidiranim financijskim izvještajima za istu godinu, 2. Izvješće poslovodstva Društva i Grupe za 2016. godinu pripremljeno je, u svim značajnim odrednicama, u skladu sa člankom 21. i člankom 24. Zakona o računovodstvu, 3. Izjava o primjeni kodeksa korporativnog upravljanja

pripremljena je, u svim značajnim odrednicama, u skladu sa člankom 22. i 24., stavkom 1., točkama 3. i 4. Zakona o računovodstvu te uključuje informacije iz članka 22., stavka 1. točaka 2., 5., 6. i 7. i iz članka 24., stavak 2. istog zakona. Na temelju poznavanja i razumijevanja poslovanja Društva i Grupe te njihova okruženja stečenog u okviru revizije konsolidiranih i nekonsolidiranih financijskih izvještaja, nismo ustanovili značajne pogrešne prikaze u ostalim informacijama. U tom smislu mi nemamo nešto za izvijestiti.

Odgovornosti Uprave i Nadzornog odbora za konsolidirane i nekonsolidirane financijske izvještaje

Uprava je odgovorna za sastavljanje konsolidiranih i nekonsolidiranih financijskih izvještaja koji daju istinit i fer prikaz u skladu s MSFI-ima koje je usvojila Europska Unija, i za one interne kontrole za koje Uprava odredi da su potrebne za omogućavanje sastavljanja konsolidiranih i nekonsolidiranih godišnjih financijskih izvještaja koji su bez značajnog pogrešnog prikaza uslijed prijevare ili pogreške. U sastavljanju konsolidiranih i nekonsolidiranih godišnjih financijskih izvještaja, Uprava je odgovorna za procjenjivanje sposobnosti Društva i Grupe da nastave s vremenski neograničenim poslovanjem, objavljivanje, ako je primjenjivo, pitanja povezanih s vremenski neograničenim poslovanjem i korištenjem računovodstvene osnove utemeljene na vremenskoj neograničenosti poslovanja, osim ako Uprava ili namjerava likvidirati Društvo i Grupu ili prekinuti poslovanje ili nema realne alternative nego da to učini. Oni koji su zaduženi za upravljanje su odgovorni za nadziranje procesa financijskog izvještavanja kojeg je ustanovilo Društvo.

Odgovornosti revizora za reviziju konsolidiranih i nekonsolidiranih godišnjih financijskih izvještaja

Naši ciljevi su steći razumno uvjerenje o tome jesu li konsolidirani i nekonsolidirani financijski izvještaji kao cjelina bez značajnog pogrešnog prikaza uslijed prijevare ili pogreške i izdati izvješće neovisnog revizora koje uključuje naše mišljenje. Razumno uvjerenje je visoka razina uvjerenja, ali nije garancija da će revizija obavljena u skladu s MRevS-ima uvijek otkriti značajno pogrešno prikazivanje kada ono postoji. Pogrešni prikazi mogu nastati uslijed prijevare ili pogreške i smatraju se značajni ako se razumno

može očekivati da, pojedinačno ili skupno, utječu na ekonomske odluke korisnika donijete na osnovi tih konsolidiranih i nekonsolidiranih financijskih izvještaja. Kao sastavni dio revizije u skladu s MRevS-ima, stvaramo profesionalne prosudbe i održavamo profesionalni skepticizam tijekom revizije. Mi također:

- *Prepoznajemo i procjenjujemo rizike značajnog pogrešnog prikaza konsolidiranih i nekonsolidiranih financijskih izvještaja, zbog prijevare ili pogreške, oblikujemo i obavljamo revizijske postupke kao reakciju na te rizike i pribavljamo revizijske dokaze koji su dostatni i primjereni da osiguraju osnovu za naše mišljenje. Rizik neotkrivanja značajnog pogrešnog prikaza nastalog uslijed prijevare je veći od rizika nastalog uslijed pogreške, jer prijevara može uključiti tajne sporazume, krivotvorenje, namjerno ispuštanje, pogrešno prikazivanje ili zaobilaženje internih kontrola.*
- *Stječemo razumijevanje internih kontrola relevantnih za reviziju kako bismo oblikovali revizijske postupke koji su primjereni u danim okolnostima, ali ne i za svrhu izražavanja mišljenja o učinkovitosti internih kontrola Društva i Grupe.*
- *Ocjenjujemo primjerenost korištenih računovodstvenih politika i razumnost računovodstvenih procjena i povezanih objava koje je stvorila uprava.*
- *Zaključujemo o primjerenosti korištene računovodstvene osnove utemeljene na vremenskoj neograničenosti poslovanja koju koristi uprava i, temeljeno na pribavljenim revizijskim dokazima, zaključujemo o tome postoji li značajna neizvjesnost u vezi s događajima ili okolnostima koji mogu stvarati značajnu sumnju u sposobnost Društva i Grupe da nastave s vremenski neograničenim poslovanjem. Ako zaključimo da postoji značajna neizvjesnost, od nas se zahtijeva da skrenemo pozornost u našem izvješću neovisnog revizora na povezane objave u konsolidiranim i nekonsolidiranim financijskim izvještajima ili, ako takve objave nisu odgovarajuće, da modificiramo naše mišljenje. Naši zaključci se temelje na revizijskim dokazima pribavljenim sve do datuma našeg izvješća neovisnog revizora. Međutim, budući događaji ili uvjeti mogu uzrokovati da Društvo i Grupa prekinu s nastavljanjem poslovanja po vremenski neograničenoj osnovi.*
- *Ocjenjujemo cjelokupnu prezentaciju, strukturu i sadržaj konsolidiranih i nekonsolidiranih financijskih izvještaja, uključujući i objave, kao i odražavaju li konsolidirani i nekonsolidirani financijski izvještaji transakcije i događaje na kojima su zasnovani na način kojim se postiže fer prezentacija. Mi komuniciramo s onima koji su zaduženi za upravljanje u vezi s, između ostalih pitanja, planiranim djelokrugom i vremenskim rasporedom revizije i važnim revizijskim nalazima, uključujući i onima u vezi*

sa značajnim nedostacima u internim kontrolama koji su otkriveni tijekom naše revizije. Mi također dajemo izjavu onima koji su zaduženi za upravljanje da smo postupili u skladu s relevantnim etičkim zahtjevima u vezi s neovisnošću i da ćemo komunicirati s njima o svim odnosima i drugim pitanjima za koja se može razumno smatrati da utječu na našu neovisnost, kao i, gdje je primjenjivo, o povezanim zaštitama. Između pitanja o kojima se komunicira s onima koji su zaduženi za upravljanje, mi određujemo ona pitanja koja su od najveće važnosti u reviziji konsolidiranih i nekonsolidiranih financijskih izvještaj tekućeg razdoblja i stoga su ključna revizijska pitanja. Mi opisujemo ta pitanja u našem izvješću neovisnog revizora, osim ako zakon ili regulativa sprječava javno objavljivanje pitanja ili kada odlučimo, u iznimno rijetkim okolnostima, da pitanje ne treba priopćiti u našem izvješću neovisnog revizora jer se razumno može očekivati da bi negativne posljedice priopćavanja nadmašile dobrobiti javnog interesa od takvog priopćavanja.

Izvještavanje sukladno ostalim zakonskim ili regulatornim zahtjevima

Na temelju Pravilnika o strukturi i sadržaju godišnjih financijskih izvještaja od 20. listopada 2016. godine (NN 95/16) Uprava Društva i Grupe izradila je godišnje financijske izvještaje u propisanom obliku prikazane na stranicama 66 do 77 (za potrebe javne objave nazvani „Standardni godišnji financijski izvještaji") koji sadrže prikaz bilance na dan 31. prosinca 2016. godine te prikaz računa dobiti i gubitka, uključivo izvještaj o sveobuhvatnoj dobiti, i izvještaja o novčanom tijeku za 2016. godinu. Uprava je odgovorna za ove Standardne godišnje financijske izvještaje. Financijske informacije u Standardnim godišnjim financijskim izvještajima izvedene su iz nekonsolidiranih financijskih izvještaja Društva na stranicama od 10 do 65 na koje smo izrazili pozitivno mišljenje. Partner u reviziji odgovoran za angažman koji rezultira ovim izvješćem neovisnog revizora je Marina Tonžetić.

Izvor: Izvještaj neovisnog revizora Dioničarima Jadranskog naftovoda d.d., Zagreb za 2016. godinu

Društvo Jadranski naftovod d.d. i njegova ovisna Društva, prema gore prikazanom izvještaju neovisnog revizora, dobilo je standardno pozitivno mišljenje za svoja financijska izvješća. Priloženi konsolidirani i nekonsolidirani financijski izvještaji fer prezentiraju, u svim značajnim odrednicama, financijski položaj Društva i Grupe na 31. prosinca 2016. i njihovu financijsku uspješnost te njihove novčane tokove za tada završenu godinu u skladu s Međunarodnim standardima financijskog izvještavanja (MSFI-ima). Revizija je obavljena u skladu sa Zakonom o reviziji i Međunarodnim revizijskim standardima (MrevS-ima). Revizijsko Društvo Deloitte neovisno je od Društva i Grupe Janaf d.d. te su ispunili sve etičke odgovornosti u skladu s Kodeksom etike za profesionalne računovođe, (IESBA Kodeks). Uprava i Nadzorni odbor odgovorni su za sastavljanje konsolidiranih i nekonsolidiranih financijskih izvještaja koji daju istinit i fer prikaz i za interne kontrole za koje Uprava odredi da su potrebne za omogućavanje sastavljanja konsolidiranih i nekonsolidiranih godišnjih financijskih izvještaja. Također, Uprava je odgovorna i za procjenjivanje sposobnosti Društva i Grupe da nastave s vremenskim neograničenim poslovanjem, odnosno da subjekt nastavi s poslovanjem u doglednoj budućnosti s time da se ne očekuje, niti namjerava likvidacija, prekidanje poslovanja ili traženje zaštite od vjerovnika temeljem zakona ili propisa. Ciljevi i odgovornosti revizora su steći razumno uvjerenje o tome jesu li konsolidirani i nekonsolidirani financijski izvještaji kao cjelina bez značajnog pogrešnog prikaza uslijed prijevare ili pogreške i izdati izvješće neovisnog revizora. Na temelju izvješća, vidljivo je kako revizija nije imala nikakvih primjedbi na financijska izvješća, niti su morali poduzimati bilo kakve dodatne radnje. Prikupljeni dokazi ocijenjeni su kao dostatni i prikladni, na temelju koji je dano mišljenje kako su informacije koje su sadržane u financijskim izvještajima u skladu sa zahtjevima Zakona o računovodstvu.

6. ZAKLJUČAK

Da bi se poduzeće uklopilo u okruženje, odnosno opstalo na tržištu, poslovanjem i razvojem poduzeća potrebno je upravljati. Racionalan proces upravljanja nije moguće zamisliti bez pouzdanih informacija koje osigurava revizija. Stoga, revizija je proces pružanja uvjerenja o pouzdanosti informacija koje su sadržane u financijskim izvještajima. Cilj je revizije financijskih izvještaja izraziti mišljenje o tome jesu li ekonomski i financijski učinci zapisani u financijskim izvještajima sukladni unaprijed definiranom okviru financijskog izvještavanja. Reviziju obavljaju neovisne i stručne osobe izvan poduzeća, prema utvrđenim pravilima sadržanima u revizijskim standardima i kodeksu profesionalne etike. Revizorovo izvješće o financijskim izvještajima mora se temeljiti na objektivnim dokazima i dostavlja se zainteresiranim korisnicima. Dobro provedena revizija od strane stručnih, neovisnih i marljivih revizora još je uvijek najbolji način da se odredi, bez obzira na ograničenja, da financijski izvještaji koje je pripremio menadžment, predstavljaju što točnije financijsko stanje i uspješnost poduzeća koje je revidirano. Upravo tako obavljena revizija ima značajnu ulogu u upravljanju i financijskom izvještavanju. U tom kontekstu, revizorovo izvješće je važan instrument u donošenju odluka od strane uprave, nadzornog odbora i glavne skupštine. S obzirom da se poslovno okruženje uvijek mijenja, eksterni revizori trebaju držati korak s promjenjivim potrebama javnosti, promjenama na financijskom tržištu, korporativnoj strukturi, kao i s informacijskim i komunikacijskim tehnologijama. U Republici Hrvatskoj kao i u drugim zemljama, po broju klijenata dominiraju velika revizijska društva, odnosno, "Velika četvorka" – PricewaterhouseCoopers, Deloitte, Ernst&Young i KPMG, a ostatak otpada na srednja i na mala lokalna revizijska društva. Profitabilnost kompanije nema značajan utjecaj na odabir revizijskih društava, kao i stupanj zaduženosti i likvidnost. U radu je prikazan primjer revizijskog izvješća društva Janaf d.d. za 2016. godinu, koje je provelo revizijsko Društvo Deloitte, u sladu sa Zakonom o reviziji i Međunarodnim revizijskim standardima. Samim postupkom revizije, Društvo Janaf d.d. je ispunilo svoju zakonsku obvezu kao subjekt od javnog interesa. Prikupljeni dokazi ocijenjeni su kao dostatni i prikladni, temeljem kojih je revizor izdao pozitivno mišljenje. Dobivanjem pozitivnog mišljenja revizora, društvo je stvorilo uvjete za daljnji rad na sve zahtjevnijem tržištu kapitala. Standardno pozitivno revizorovo izvješće znači da financijski izvještaji predočuju realno i objektivno u svim značajnim odrednicama financijski položaj, rezultat poslovanja i novčane tokove društva.

7. LITERATURA

1. Boynton, W.C., Kell, W.G. (1996). Modern Auditing, John Wiley & Sons
2. Filipović, I. (2009). Osnove revizije, Ekonomski fakultet Split, Split
3. Filipović, I. (2009). Revizija, Sinergija nakladništvo d.o.o., Zagreb
4. Kovačević, R.: Revizorska profesija i tvrtke, Računovodstvo, revizija i financije br. 1/1993., RRIF plus, Zagreb
5. Mališ, S., Tušek, B., Žager, L. (2012). Revizija – načela, standardi i postupci. Zagreb: Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika
6. Međunarodni revizijski standardi, prijevod s engleskog jezika (2010). Zagreb: Hrvatska revizorska komora
7. Meigs, W.B., Whittington, O.R., Panny, K.J., Meigs, R.F. (1988). Principles of Auditing. Irwin, Homewood, Illinois
8. Messier, W. (2000): Revizija – priručnik za revizore i studente s rješenjem zadataka, Faber i Zgombić Plus, Zagreb
9. Miletić, A. (2010). Planiranje revizije. RRiF br. 12/10.
10. Popović, Ž., Vitezić, N. (2009): Revizija i analiza – Instrumenti uspješnog donošenja poslovnih odluka. Zagreb: Sveučilište u Rijeci
11. Robertson, J.C., Davis, F.G. (1988). Auditing, Irwin, Homewood, Illinois
12. Roška, V. (2012). Skripta predavanja iz predmeta Revizija, Zagreb
13. Tušek, B., Žager, L. (2007). Revizija. Zagreb: Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika
14. Tušek,B., Žager,L.,(2006). Revizija, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika
15. Zakon o Računovodstvu, članak 20.
16. Zakon o reviziji, čl.4., Narodne novine, Zagreb, br. 127/17.
17. Žager, K., M. Sačer, I., Sever, S., Žager,L. (2008). Analiza financijskih izvještaja, Masmedia, Zagreb
18. Žager, K., Sačer, I., Mališ, S., Ježovita, A., Žager, L. (2017). Analiza financijskih izvještaja – načela, postupci,slučajevi . Zagreb: Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika
19. AICPA,URL:https://www.aicpa.org/about/missionandhistory/history-of-the-aicpa.html

20. Državni ured za reviziju, URL: http://www.revizija.hr/hr/o-nama
21. Hrvatska revizorska komora, URL: Hrvatska revizorska komora, URL: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:EDfcQsRFzfcJ:www.revizorska-komora.hr/pdf/Strucno-savjetovanje-2011/Prezentacije-2011-web/10_Radionica5-Revizorsko%2520izvjesce,%2520misljenja%2520i%2520angazmani%2520uvjerenja.pptx+&cd=1&hl=hr&ct=clnk&gl=hr
22. Hrvatska revizorska komora, URL: http://www.revizorska-komora.hr/?eprivacy=1
23. International Federation of Accountants (IFAC), URL: https://www.ifac.org/news-events/2017-05/iesba-enhances-international-code-ethics-proposes-new-guidance-professional
24. Revizorska komora – MrevS 315, URL: http://www.revizorska-komora.hr/pdf/MRevS/2015_MRevS%20315%20(izmijenjen)_final.pdf
25. Revizorska komora, URL: http://www.revizorska-komora.hr/pdf/Kodeks-etike/Kodeks-profesinalne-etike-revizora.pdf
26. Zakon.hr, URL: https://www.zakon.hr/z/417/Zakon-o-reviziji
27. Zakon.hr, URL: https://www.zakon.hr/z/478/Zakon-o-Dr%C5%BEavnom-uredu-za-reviziju
28. Zakon.hr, URL: https://www.zakon.hr/z/94/Ustav-Republike-Hrvatske

8. POPIS SLIKA

Slika 1: Kriteriji za ocjenu realnosti i objektivnosti financijskih izvještaja, str. 9.

Slika 2: Temeljne vrste revizije, str. 11.

Slika 3: Sadržaj Općeprihvaćenih revizijskih standarda, str. 17.

Slika 4: Položaj revizijske tvrtke i instituta za reviziju u procesu revizije, str. 30.

Slika 5: Temeljne faze integrativnog procesa revizije financijskih izvještaja, str. 34.

9. POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1: Global revenue 2016/2017 in billion dollars (Globalni prihodi 2016/2017 u milijardama dolara), str. 31.